

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sarah Berwick

Gärningsbeskrivningens
precision enligt rättegångsbalken
och Europakonventionen

Examensarbete
30 ECTS

Handledare
Karol Nowak

Mänskliga rättigheter, processrätt

Vt 2008

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställning	7
1.2 Avgränsningar	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Disposition	9
2 ÅTALETS PRECISION ENLIGT RÄTTEGÅNGSBALKEN	11
2.1 Inledning	11
2.2 Straffprocessuella principer	11
2.3 Kraven på gärningsbeskrivningen enligt lagtext, praxis och doktrin	13
2.3.1 Faktapåståenden	14
2.3.2 Rättslig beteckning	17
2.4 Gränsen för domstolens prövning	18
2.4.1 Faktapåståenden	18
2.4.2 Rättslig beteckning	20
2.5 Rättsverkningar av en oklar gärningsbeskrivning	21
2.6 Sammanfattande kommentarer	23
3 ÅTALETS PRECISION ENLIGT EUROPAKONVENTIONEN	25
3.1 Inledning	25
3.1.1 Kontrollsystemet	26
3.1.2 Europakonventionen och nationell rätt	27
3.1.3 Europakonventionens tolkningsprinciper	28
3.2 Straffprocessuella principer	29
3.3 Kraven på gärningsbeskrivningen och gränsen för domstolarnas prövning	31

3.3.1	Upplysningsplikt	32
3.3.2	Faktapåståenden	34
3.3.2.1	Kamasinski mot Österrike – översättning av anklagelsen för en utländsk tilltalad	35
3.3.2.2	Mattoccia mot Italien – angivelse av tid och plats	35
3.3.2.3	Kyprianou mot Cypern – avsaknad av underrättelse om vissa materiella fakta	36
3.3.2.4	De Salvador Torres mot Spanien – försvårande omständigheter som ej angivits i anklagelsen	37
3.3.2.5	Analys	37
3.3.3	Rättslig beteckning	38
3.3.3.1	Pélissier och Sassi mot Frankrike – angivelse av brottsrubricering	38
3.3.3.2	Laaksonen mot Finland – rättens möjlighet att omrubricera de angivna omständigheterna	40
3.3.3.3	Miroux mot Frankrike – försök till brott och fullbordat brott	41
3.3.3.4	I.H. m.fl. mot Österrike – gradindelning av brott	41
3.3.3.5	Dallos mot Ungern – principen om läkning av brister i processen i en högre instans	42
3.3.3.6	Sipavičius mot Litauen – betydelsen av att se till processen i sin helhet	43
3.3.3.7	Juha Nuutinen mot Finland – brister i processen som inte botats i högre instans	43
3.3.3.8	Gea Catalán mot Spanien – felskrivning i åtalet	44
3.3.3.9	Colak mot Tyskland – betydelsen av uttalanden som gjorts av rätten	44
3.3.3.10	Sadak m.fl. mot Turkiet – ändringar av grunden för åtalet	45
3.3.3.11	Analys	46
3.4	Rättsverkningar av en oklar gärningsbeskrivning	46
3.5	Sammanfattande kommentarer	48
4	ANALYS	49
4.1	Inledning	49
4.2	Faktapåståenden	49
4.3	Rättslig beteckning	51
4.4	Sammanfattande kommentarer	54
	BILAGA A	56
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	59
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	61

Summary

The right to adversarial proceedings entails for the accused to have knowledge of and access to all material in the case and to be given the opportunity to comment on it. This type of proceedings presupposes a formal notification of the accusation to the defendant which forms the basis for the whole process.

The rules in the Swedish Code of Judicial Procedure regarding the accuracy of the charge seek to find a balance between the interest of an efficient administration of justice and the interest of the accused to be informed of the accusation against him and thus be able to prepare his defence. Generally, the Code requires that the charge should include information about the time and place for the criminal act but the Swedish Court of Appeal has concluded that it is possible in certain situations, due to investigation difficulties, to keep that kind of information unspecified as long as it is possible to prove the criminal act based in other ways. Further, the Code calls for other circumstances that are necessary to identify the criminal act to be specified, which means the factual circumstances that correspond with the requirements of a specific criminal act. Finally information needs to be given about which section of the law that is applicable in the case, though according to the Court of Appeal this is not an absolute requirement and only has to be given when it is necessary.

According to the case law of the European Court the extent of the accuracy of the information varies depending on the particular circumstances of each case but the accused must at any rate be provided with sufficient information as is necessary to understand fully the extent of the charges against him with a view to preparing an adequate defence. The Court has further concluded that the accused has to be informed in detail of the cause of the accusation, that is, the material facts alleged against him which are at the basis of the accusation. The accused also has to be informed of the nature of the accusation, namely, the legal qualification of these material facts. The ultimate test in deciding whether the accuracy of the information was enough is the ability of the accused to mount an effective defence.

When comparing the two systems it is clear that the European Convention to some extent has higher requirements on the accuracy of the charge than the Swedish Code of Criminal Procedure. According to the European Court detailed information about the accusation has to be given whilst the Swedish Court of Appeal has stated that the information does not have to be detailed. Further the Convention requires that the legal characterisation of the charge is given whilst the Swedish Court of Appeal has concluded that it only has to be given when necessary. Swedish courts are obliged to respect the European Convention as well as the case law from the European Court and Sweden needs to observe these requirements more than is done today in order to not be in breach of its commitments under the Convention.

Sammanfattning

Den kontradiktoriska förfarandepincipen föreskriver att den tilltalade ska ha kännedom om och tillgång till allt processmaterial i målet samt ges tillfälle att yttra sig över detta. Principen förutsätter således en formell underrättelse om de anklagelser som riktas mot den tilltalade, en gärningsbeskrivning som fungerar som grund och ram för hela processen.

Reglerna i den svenska rättegångsbalken som behandlar gärningsbeskrivningens precision söker finna en balans mellan intresset av en effektiv straffrättsskipning och den tilltalades intresse av att få del av anklagelserna som riktas mot honom och därmed ges möjlighet att förbereda sitt försvar. Som huvudregel kräver RB att gärningsbeskrivningen ska innehålla uppgifter om tid och plats för den brottsliga gärningen men HD har vid ett flertal tillfällen uttalat att det i en del situationer på grund av utredningssvårigheter är möjligt att lämna sådana uppgifter i viss mån öppna om det på annat sätt går att styrka gärningen. Vidare måste enligt RB sådana omständigheter som krävs för gärningens kännetecknande anges, med vilket åsyftas de faktiska omständigheter som motsvarar rekvisiten för en viss brottsbestämelse. Slutligen ska gärningsbeskrivningen innehålla uppgifter om det eller de lagrum som är tillämpliga. Däremot finns enligt HD inget absolut krav på att den brottsliga beteckningen behöver anges utan detta behöver endast ske vid behov.

Enligt Europadomstolens praxis är precisionskravet för underrättelsen om de anklagelser som riktas mot den tilltalade beroende av omständigheterna i det särskilda fallet men den tilltalade måste alltid förses med tillräcklig information för att kunna förbereda sitt försvar. Domstolen har vidare slagit fast att den tilltalade måste underrättas i detalj om innebörden av anklagelsen vilket innebär de faktiska omständigheter som ligger till grund för anklagelsen. Anklagelsen ska även innehålla detaljerade och fullständiga uppgifter om innebörden av anklagelserna med vilket menas den brottsliga rubriceringen på gärningarna i fråga. Det avgörande testet är alltid huruvida den tilltalade, utifrån en bedömning av processen i sin helhet, i det enskilda fallet haft en faktisk möjlighet att försvara sig emot de anklagelserna.

Vid en jämförelse mellan de två systemen är det tydligt att Europakonventionens krav på gärningsbeskrivningens precision i vissa avseenden går längre än vad RB fordrar. Europadomstolen kräver att de faktiska omständigheter som är av betydelse för anklagelsen måste anges i detalj medan HD uttalat att något sådant krav inte föreligger. Vidare uppställer Europadomstolen ett absolut krav på att gärningens rättsliga beteckning anges medan HD menar att detta endast behöver anges vid behov. Svenska domstolar är skyldiga att beakta Europakonventionen och dess praxis i sin rättstillämpning vilket idag inte sker i tillräcklig utsträckning och för att Sveriges inte ska bryta mot sina åtaganden enligt konventionen måste dessa krav uppmärksammas ytterligare.

Förord

Innan jag sätter punkt för min tid som student i Lund vill jag speciellt uppmärksamma några personer som på olika sätt hjälpt och uppmuntrat mig under utbildningen.

Först och främst vill jag tacka min handledare Karol Nowak som med stort engagemang bistått med vägledning, inspiration, och goda råd under arbetet med denna uppsats.

Jag vill även rikta ett tack till min familj och mina vänner som varit ett ovärderligt stöd under studierna genom att alltid visa stor omtanke och förståelse. Ett särskilt tack till Lina Berwick och Johan Nilsson som tålmodigt hjälpt till vid slutförandet av detta arbete och som bidragit med värdefulla synpunkter på språk och struktur.

Lund, 27 augusti 2008

Förkortningar

Europakonventionen	Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta Nationerna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
JT	Juridisk Tidskrift
Kommissionen	Den europeiska kommission för de mänskliga rättigheterna
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
RB	Rättegångsbalken
RH	Rättsfall från Hovrätterna
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

Existensen av bestämmelser som regler det straffrättsliga förfarandet är en av de viktigaste förutsättningarna för att rättsäkerhet ska kunna säkerställas. Dessa straffprocessuella regler kan härledas ur ett antal grundläggande principer där den *kontradiktoriska förfarandepincipen* (audiatur et altera pars) är en av de mest fundamentala. Principen anses idag innefatta dels att parterna ska vara formellt jämbördiga i rättegången, dels att den tilltalade ska ha kännedom om och tillgång till allt processmaterial i målet samt ges tillfälle att yttra sig över detta. Den kontradiktoriska principen förutsätter således en formell underrättelse om de anklagelser som riktas mot den tilltalade. På vilket sätt och i vilken detalj denna formella underrättelse formuleras är av största betydelse för den tilltalades möjligheter att förbereda sitt förvar.

Det är framförallt tre frågor för vilka åtalets utformning får konsekvenser. Den första handlar om vilka direkta krav som kan ställas på själva underrättelsen om de anklagelser som riktas mot den tilltalade. I svensk rätt ska åklagaren enligt RB vid väckande av allmänt åtal i stämningsansökan ange den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som fordras för dess kännetecknande samt det eller de lagrum som är tillämpliga. Det finns följaktligen en rad uttryckliga krav som kan ställas på gärningsbeskrivningens precision.

Hur åtalet formuleras anger vidare gränserna för rättens prövning i brottmål och vilka möjligheter att tolka åtalet som föreligger. I enlighet med den kontradiktoriska principen kan rätten inte döma över en annan gärning än för vilken talan om ansvar har förts. Detta innebär att den ovan angivna gärningsbeskrivningen utgör själva grunden och ramen för hela processen.

Den tredje frågan där åtalets utformning får betydelse är kring problematiken om domens rättskraft. Domens rättskraft innebär att en gärning som har prövats genom en dom inte kan prövas igen i en ny rättegång vilket har sitt ursprung i principen *ne bis in idem* (inte två gånger om samma sak). Detta innebär att en ny talan ska avvisas om den avser en sak som redan prövats genom en lagkraftvunnen dom eftersom domens rättskraft utgör processhinder, *res judicata*. Är en gärningsbeskrivning illa utformad och det är svårt att avgöra vilken gärning som åtalet avser kan detta alltså leda till oriktiga frikännanden, utan att åklagaren har möjlighet att rätta till bristerna genom att väcka ett nytt åtal.

Det är dessa tre frågor som i regel fungerar som utgångspunkt för hur åtalet ska utformas. De förutsätter varandra på olika sätt och går inte alltid att särskilja. Gränserna för domstolens prövning är beroende av gärningsbeskrivningens utformning samtidigt som rättskraftens omfattning

är beroende av de uttryckliga krav som ställs på gärningsbeskrivningen och så vidare.

Hur åtalet utformas i gärningsbeskrivningen och vilken grad av precision som krävs kan även undersökas utifrån de bakomliggande intressen som finns. Å ena sidan finns den tilltalades intresse av att informeras om vad som ligger honom till last och därmed ges en rättvis möjlighet att kunna försvara sig på alla punkter. Gärningsbeskrivningen måste således vara så preciserad och konkret att den tilltalade ges möjlighet att vederlägga den och komma med gensagor. Samtidigt kan en alltför omständlig och detaljerad gärningsbeskrivning vara till nackdel för den tilltalade då det finns en risk att väsentliga delar försvinner i mängden av uppgifter vilket i sin tur kan leda till att den tilltalade får svårt att bedöma vad det är han ska försvara sig emot. Gärningsbeskrivningen måste alltså vara utformad så att den är tillräckligt detaljerad för att den tilltalade ska förstå vad han har att försvara sig emot men inte så omständlig att viktiga delar försvinner och riskerar att försvara den tilltalades möjligheter att utforma sitt försvar.

Å andra sidan finns intresset av en effektiv straffrättsskipning vilket talar för att man på grund av utredningssvårigheter i praktiken måste acceptera att vissa omständigheter lämnas i viss mån öppna. Åklagaren måste ha möjlighet att verifiera innehållet i gärningsbeskrivningen och alltför högt ställda krav kan äventyra rättskipningen. Detta gäller exempelvis vid upprepat våld eller andra övergrepp som skett under en längre period då det kan vara svårt att ange exakt tid och plats samt omständigheter i övrigt för den brottsliga gärningen. Här måste brottsoffrets och/eller dennes anhörigas intresse av att få saken utredd och prövad i domstol tas i beaktande. Andra hänseenden som talar emot alltför högt ställda precisionskrav på gärningsbeskrivningen är tids- och kostnadsaspekter. Inom begreppet rättvis rättegång existerar även en rätt för den tilltalade att få saken prövad inom skäligen tid vilket skulle kunna riskeras av ett onödigt detaljerat åtal. Vidare kan även domstolens rättstillämpning bli stel och oflexibel då gärningsbeskrivningen är alltför preciserad.

Det finns således ett antal intressen som måste vägas mot varandra vid utformningen av åtalet. I doktrinen brukar frågan sammanfattas med att åtalet ska utformas på så sätt att åklagaren har möjlighet att verifiera gärningsbeskrivningen och den tilltalade ges möjlighet att falsifiera den.¹ I praktiken är dock problematiken kring frågan om gärningsbeskrivningens utformning betydligt mer omfattande än vad denna sammanfattning antyder.

---

¹ Se exempelvis Bergholtz, Gunnar, *Åtal och kontradiktion – Marginalanteckningar till några nyare rättsfall*, Festskrift till Per Olof Bolding, Stockholm 1992, s. 4.

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att undersöka och kritiskt granska de krav som kan ställas på gärningsbeskrivningen enligt RB respektive Europakonventionen. Studiet kommer att ske med utgångspunkt i den tilltalades rätt till kontradiktion vilket innefattar en rätt för den tilltalade att dels informeras om de anklagelser som riktas mot honom, dels ges möjlighet att bemöta dessa anklagelser samt i övrigt förbereda sitt försvar. För att besvara huvudfrågan samt närmare redogöra för problematikens kontext har arbetet utformats utifrån följande delfrågor:

- Vilka konkreta krav på gärningsbeskrivningens utformning kan ställas enligt RB respektive Europakonventionen?
- Vilka blir rättsverkningarna av en oklar gärningsbeskrivning enligt RB respektive Europakonventionen?
- I vilken utsträckning motsvarar kraven på gärningsbeskrivningen i RB de som utvecklats genom Europadomstolens praxis?

1.2 Avgränsningar

Tyngdpunkten i arbetet ligger på vilka krav som kan ställas på gärningsbeskrivningens utformning och precision i brottmål med hänsyn till den åtalades möjlighet att utforma sitt försvar. Arbetet har i huvudsak koncentrerats till vilka krav som kan ställas angående gärningens objektiva rekvisit då det är dessa rekvisit som Europakonventionen och följaktligen Europadomstolens bedömningar baseras på.

Arbetets frågeställning utgår ifrån vilka krav som torde kunna ställas på gärningsbeskrivningen i dess grundform vilket innebär att frågor om tolkning, materiell processledning och justering av åtal som normalt utgör en väsentlig del i straffprocessen endast kort kommer att beröras i arbetet. Skälen till att i undersökningen utgå från gärningsbeskrivningen i sin ursprungliga form är flera. Till att börja med anges i 45:5 1 st RB att väckt åtal inte får ändras vilket därmed utgör huvudregeln. Vidare finns starka processekonomiska incitament för en väl utformad gärningsbeskrivning eftersom en effektiv strafftillämpning är beroende av en klart definierad process med så få ändringar som möjligt. Oklarheter och justeringar av åtal skapar osäkerhet samtidigt som det ökar både arbetsbörda och kostnader för ett redan ansträngt rättsväsende. Det ligger även i den tilltalades intresse att på ett så tidigt stadium som möjligt underrättas om de anklagelser som läggs honom till last för att på bästa sätt kunna förbereda sitt försvar vilket är ett av kraven för en rättvis rättegång enligt Europakonventionen. Då svensk straffprocess i huvudsak bygger på den ackusatoriska principen ligger det inte i första hand inom ramen för domstolens befogenheter att omformulera, utvidga och precisera en gärningsbeskrivning vilket antyder att precisionskraven på gärningsbeskrivningen torde vara relativt höga. Det är stor skillnad mellan en godtagbart och en idealt utformad

gärningsbeskrivning men mot det ovan angivna framgår tydligt fördelarna med att gärningsbeskrivningen redan i sin ursprungliga form är välskriven.

Som angivits ovan tar detta arbete sin utgångspunkt i den tilltalades rättigheter enligt kontradiktionsprincipen. En viktig del av denna princip är den tilltalades rätt att kalla och förhöra vittnen vilket finns angivet i såväl RB som Europakonventionen. Då detta arbete fokuserar på de krav som kan ställas på åtalets utformning och precision i gärningsbeskrivningen kommer denna fråga dock inte att beröras närmare i uppsatsen.

I inledningen har även gärningsbeskrivningens centrala roll för rättegångens och domens verkan som processhinder framhållits. Har en sak prövats genom en lagakraftvunnen dom utgör detta ett hinder mot att samma gärning tas upp igen i ett nytt åtal. Exakta vilka gärningsmoment som faktiskt har varit föremål för prövning är därför av stor vikt. Frågan om res judicata är dock mycket omfattande och rättskraftsfrågor har därför lämnats helt utanför denna undersökning.

1.3 Metod och material

Med hänsyn till valet av ämne tillämpas i uppsatsen klassisk rättsdogmatiskt metod vilket innebär att arbetet skett utifrån en genomgång av förarbeten, lagtext, rättspraxis samt doktrin.² De krav på gärningsbeskrivningens precision som uttrycks i lagtext är relativt allmänt hållna och detta har medfört att fokus i arbetet ligger på analys av rättsfall samt aktuell rättsvetenskaplig diskussion och forskningen. Den nationella praxis som finns att tillgå angående gärningsbeskrivningens utformning är tämligen begränsad och de flesta rättsfall av betydelse har därmed kunnat behandlas. Praxis från Europadomstolen är desto mer omfattande och någon heltäckande genomgång har inte varit möjlig. En stor del av arbetet har legat i att avgöra vilka rättsfall som varit relevanta för frågeställningen och att sälla i den stora mängd material som finns. Till hjälp för att hitta relevanta rättsfall på europeisk nivå har framförallt Europadomstolens databas använts där praxis från Europadomstolen, Europakommissionen och Europarådets Ministerkommitté redovisas.

En del rättsfall från Europadomstolen som varit av betydelse för detta arbete har endast publicerats på franska vilket har skapat vissa problem då jag inte behärskar språket så väl att jag kunnat göra några analyser utifrån originaltexterna. Istället har andrahandkällor bestående av sammanfattningar av rättsfallen använts vilket kan innebära vissa problem eftersom det är möjligt att dessa sammanställningar utgör författarens subjektiva tolkning

---

² Den 1 november 2008 träder en reform i kraft som innebär vissa ändringar i RB. För de lagrum som behandlas i detta arbete innebär reformen dock endast mindre språkliga förändringar och kraven på gärningsbeskrivningen är därför detsamma även i fortsättningen. Se proposition 2004/05:131, *En modernare rättegång - reformering av processen i allmän domstol*.

av rättsfallen eller att viktiga delar saknas. På grund av detta har dock sådana andrahandskällor tillämpats i minsta möjliga mån.

Arbetet är upplagt så att den svenska rättegångsbalken behandlas i ett avsnitt och Europakonventionen i ett annat. Att göra en sådan separat redovisning har i vissa fall varit svårt då tillämpningen av RB:s regler är starkt påverkade av Europadomstolens praxis på grund av den skyldighet som finns för inhemska domstolar att tolka nationella regler i ljuset av Europakonventionen. Utgångspunkten har dock varit att i så stor utsträckning som möjligt särskilja de båda regelsystemen.

Slutligen en kort kommentar om språkbruket i uppsatsen. Jag har i uppsatsen valt att använda maskulin beteckning för den tilltalade samt för åklagaren. Detta beror endast på att de båda har maskulin beteckning i såväl lagtexten som den övervägande delen av doktrinen och jag har i arbetet i övrigt strävat efter ett könsneutralt språk.

1.4 Disposition

Uppsatsen utgår ifrån frågeställningen och behandlar i tur och ordning de krav som ställs på åtalets precision enligt RB respektive Europakonventionen och avslutas med en komparativ analys av dessa krav och de slutsatser som kan dras utifrån denna.

I kapitel 2 behandlas den svenska straffprocessen enligt RB. Kapitlet inleds med en kort redogörelse för de grundläggande processrättsliga principer som är av betydelse för gärningsbeskrivningens utformning. Detta följs av en närmare granskning av de uttryckliga krav som kan ställas på gärningsbeskrivningen enligt RB. Denna genomgång är uppdelad i två delar: faktapåståenden och rättslig beteckning. Med faktapåståenden avses uppgifter om tid, plats samt de övriga omständigheter som erfordras för gärningens kännetecknande medan rättslig beteckning avser de eller det lagrum som är tillämpliga. Därefter behandlas gränserna för rättens prövning i brottmål. Även denna genomgång utgår ifrån uppdelningen mellan faktapåståenden och rättslig beteckning. Sedan följer ett avsnitt om de rättsverkningar som kan bli aktuella då en gärningsbeskrivning är bristfällig och kapitlet avslutas med en sammanfattning de krav som kunnat urskönjas.

Det tredje kapitlet behandlar Europakonventionen och de krav som den ställer på åtalets utformning. Konventionen är en internationell traktat som tillerkänner enskilda vissa minimirättigheter och reglerna är ämnade att tillämpas i såväl civilrättsliga som common law-system. Det europeiska systemet skiljer sig därmed markant från en övergripande nationell rättsordning och kapitel 3 inleds därför med introduktion till konventionssystemet och dess förhållande till nationell rätt. Efter det kommer rätten till en rättvis rättegång enligt Europakonventionen behandlas tillsammans med de olika villkor som kan ställas på processen i brottmål.

Därefter följer en utförlig redogörelse av ett antal rättsfall från Europadomstolen där frågan om åtalets utformning har behandlats. Till skillnad från RB gör Europakonventionen ingen skillnad mellan de uttryckliga som kan ställas på gärningsbeskrivningen och de gränser som finns för rättens prövning i brottmål. Dessa frågor behandlas därför i samma avsnitt men följer samma uppdelning mellan faktapåståenden och rättslig beteckning som kapitel 2. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om rättsverkningar av otydliga gärningsbeskrivningar samt sammanfattande kommentarer.

Uppsatsens sista kapitel innehåller en komparativ studie av de krav på gärningsbeskrivningen som kunnat utläsas enligt RB respektive Europakonventionen och huruvida dessa krav stämmer överens eller ej. Avslutningsvis följer några sammanfattande kommentarer där de uppställda kraven på gärningsbeskrivningen analyseras utifrån den tilltalades rätt till kontradiktion.

2 Åtalets precision enligt rättegångsbalken

2.1 Inledning

Den svenska rättegångsbalken trädde i kraft år 1948 och bestämmelserna som behandlar gärningsbeskrivningens utformning samt gränserna för domstolens prövning i brottmål har inte ändrats sedan dess. De aktuella paragraferna är relativt allmänt hållna och vilka mer exakta krav som kan ställas på åtalets utformning och precision finns inte angivet. Inte heller förarbetesuttalandena i Processlagsberedningen ger någon utförligare vägledning och frågan kan inte heller anses vara föremål för någon omfattande debatt vare sig inom doktrinen eller bland praktiker. Problemet har framförallt behandlats i ett mindre antal rättsfall och nedan följer en sammanställning av de krav som idag enligt lagtexten, doktrin och praxis anses kunna ställas på gärningsbeskrivningen. Kapitlet inleds med en genomgång av för åtalets utformande relevanta processprinciper och fortsätter med de uttryckliga krav som kan ställas på gärningsbeskrivningen respektive gränserna för domstolens prövning. I avsnittets sista del följer en genomgång av de rättsverkningar som inträder då gärningsbeskrivningen inte är tillräckligt preciserad.

2.2 Straffprocessuella principer

Anledningen till att straffprocessuella principer behandlas i detta sammanhang är att ett rättssystem till stor del grundas på ett antal generellt hållna principer. De flesta rättsregler kan på ett eller annat sätt härledas ur någon av dessa principer och de kan även fungera som vägledning i situationer då befintliga regler inte räcker till för att besvara en rättsfråga. Det är således viktigt att identifiera dessa principers innehåll samt dess praktiska innebörd och nedan följer en genomgång av de straffprocessuella principer som har betydelse för gärningsbeskrivningens precision.

Den svenska straffprocessen brukar betecknas som akusatorisk med inkvisitoriska inslag. Enligt den *akusatoriska principen* är processen ordnad som ett tvåpartsförfarande med åklagaren eller målsägande å ena sidan och den eller de åtalade å andra sidan. Parterna är helt likställda och domstolen intar här en opartisk, mer registrerande roll och kan endast döma över en gärning som åklagaren åberopat som grund för åtalet. I den akusatoriska brottmålsprocessen åligger det åklagaren och/eller målsägande att lägga fram rättegångsmaterialet och rättens prövning blir därmed i huvudsak beroende av hur åklagaren disponerar åtalet.³ En

---

³ Ekelöf, Per Olof, *Rättegång H. I*, Stockholm 2007, s 70.

ytterligare princip som är relevant i detta sammanhang är principen om *åklagarens bevisbörda* för samtliga straffrättsligt relevanta omständigheter vilken innebär att för en fällande dom krävs att åklagaren *styrkt* gärningen. För att garantera rättssäkerheten för misstänkta och åtalade samt undvika att någon oskyldig döms har här alltså intresset av en effektiv straffrättskipning i viss mån fått stå tillbaka. Av samma rättssäkerhetsskäl har beviskravet för en fällande dom ställts högt och i praxis har satsen ”ställt utom rimligt tvivel” blivit normerande.⁴

En annan princip som är av största betydelse för en rättssäker process är den *kontradiktoriska förfarandepincipen* (nedan kontradiktionsprincipen) vilken genomsyrar hela brottmålsprocessen. Principen innebär att ingen får dömas ohörd och av det följer att den tilltalade måste ges fullgoda möjligheter att bemöta de anklagelser som läggs honom till last. Kontradiktionsprincipen är en av de äldsta och mest centrala för en rättvis rättegång och anses så självklar att den inte krävt något uttryckligt stöd i RB. Principen anger att parterna ska vara formellt jämbördiga i rättegången, att den tilltalade ska ha kännedom om de anklagelser som riktas emot honom samt att parterna ges möjlighet att uttömmande argumentera för sin sak. Den tilltalades rätt till kontradiktion får därmed stor betydelse för utformningen och precisionen av den i åtalet angivna gärningsbeskrivningen.⁵

Nära sammanlänkad med den akusatoriska principen och kontradiktionsprincipen är principen om *parternas jämställdhet i processen*. Tanken med ett tvåpartsförhållande i den akusatoriska processen är att det ska finnas två jämställda parter inför domstolen. Trots kravet på åklagarens objektivitet föreligger i brottmål oundvikligen ett ojämnt förhållande då åklagaren i egenskap av förundersökningsledare och myndighetsrepresentant oftast har helt andra resurser än den tilltalade.⁶ Principen om jämställdhet mellan parterna handlar om att råda bot på denna obalans och den tilltalade ska inte ha sämre villkor än åklagaren att föra sin talan. Den tilltalade ska ha tillgång till hela processmaterialet och åklagaren är i enlighet med *objektivitetsprincipen* skyldig att tillvarata även sådan bevisning som är till den misstänktes fördel. Principen medför också att domstolen som huvudregel inte ska ingripa i processen annat än till förmån för den misstänkte och rätten är även skyldig att tillämpa grundsatsen *in dubio pro reo* (vid tvivel, till förmån för den tilltalade).⁷ Principen om parternas jämställdhet i processen har sin motsvarighet i den av Europadomstolen utvecklade principen om ”equality of arms” vilken redogörs närmare för i avsnitt 3.2.

En annan princip som har betydelse i detta sammanhang är *officialprincipen* som innebär att åklagare och domstol ska medverka aktivt vid utredningen av fallet samt att rätten ska beakta allt material som införts i målet

---

⁴ Ekelöf, Per Olof, *Rättegång H. IV*, Stockholm 1992, s. 113ff. Se även NJA 1980 s. 725.

⁵ Bergholtz (1992), s.1.

⁶ Nowak, Karol, *Oskyldighetspresumtionen*, Stockholm 2003, s. 60f.

⁷ Ibid., 60f.

oberoende av parternas åberopanden.⁸ Slutligen ska den straffrättsliga s.k. *legalitetsprincipen* beröras. Principens syfte är att skydda den enskilda mot övergrepp från statens sida och ger uttryck för de rättssäkerhetsgarantier som på latin benämns *nulla poena sine lege* (inget straff utan lag), *nulla poena sine crimine* (inget straff utan brott) samt *nullum crimen sine poena legali* (inget brott utan kriminalisering genom lag). Den processrättsliga sidan av legalitetsprincipen innebär att genom att förfarandets olika faser regleras så kan intresset av struktur och förutsebarhet tillgodoses.⁹

De ovan redovisade principerna har alla betydelse för den svenska straffprocessen och hur åtalet ska utformas. Såväl den ackusatoriska som den kontradiktoriska principen förutsätter en anklagelse för ett bestämt brott och nedan kommer att redogöras för kraven på åtalets precision i gärningsbeskrivningen enligt RB samt för utvecklingen i svensk praxis.¹⁰

2.3 Kraven på gärningsbeskrivningen enligt lagtext, praxis och doktrin

Gärningsbeskrivningen anger ramen för vad domstolen ska och får pröva samtidigt som den utgör den formaliserade brottsanklagelse som den tilltalade har att försvara sig mot. Det är i gärningsbeskrivningen som åklagaren ska precisera det händelseförlopp för vilket han anser att den tilltalade ska dömas till ansvar för. Enligt paragraf 45:4 1 st 3 p RB ska i stämningsansökan uppgifter om tid, plats och omständigheter i övrigt för den brottsliga gärningens kännetecknande anges tillsammans med uppgifter om det eller de lagrum som är tillämpliga. Mycket talar för att dessa minimikrav för gärningsbeskrivningen ursprungligen ansågs vara ganska beskedliga då det enligt lagtexten endast är omständigheter som krävs för gärningens *kännetecknande* som måste anges samtidigt som det i förarbetena till RB framhålls att någon utförligare redogörelse för de omständigheter varpå åtalet grundas inte är nödvändigt. Angående gärningens rättsliga rubricering framgår av förarbetena att sådan bör anges men att rätten enligt 30:3 RB inte är bunden av denna. Kraven har dock konkretiserats och förtydligats ytterligare i framförallt praxis.¹¹ Genomgången av dessa krav nedan är uppdelad i dels vilka faktapåståenden som måste finnas med i gärningsbeskrivningen och dels vilka krav som finns på angivande av den rättsliga beteckningen av gärningen.¹²

---

⁸ Eklöf (2007), *H. I*, s. 69.

⁹ *Ibid*, s. 56f.

¹⁰ Bergholtz (1992), s. 2.

¹¹ SOU 1938:44, *Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk, II, Motiv. m.m.*, s. 471.

¹² Andra delar som ofta tas upp i stämningsansökan som exempelvis yrkande beträffande påföljd eller särskilt yrkande (t.ex. förverkande eller utvisning) faller utanför denna uppdelning mellan vilka krav som kan ställas på angivande av faktapåståenden samt rättslig beteckning och kommer inte att behandlas närmare i detta arbete.

2.3.1 Faktapåståenden

I nutida framställningar brukar vanligtvis framhållas att rätten inte får döma över andra *gärningsmoment* än sådana som åklagaren åberopat till stöd för sitt ansvarsyrkande. Som *gärningsmoment* betraktas de faktiska omständigheter, *rättsfakta*, som motsvarar rekvisiten för en viss brottsbestämmelse. Den i stämningsansökan preciserade brottsliga gärningen utgör därmed en *individualisering* av en gärning som tillhörande en viss typ av brott. Detta individualiseringskrav kan uppfyllas genom att utöver tid och plats för gärningen, uppgifter om förfaringssätt, effekter av gärningen, omständigheter runtomkring gärningen samt sådana speciella rekvisitomständigheter som t.ex. att handlingen förövats på en allmän plats anges.¹³ I kommentaren till RB anges att uppgifterna i gärningsbeskrivningen är ägnade att på ett tydligt sätt klargöra för den tilltalade vad som läggs honom till last och därmed markera på vilka punkter han har att inrikta sitt försvar. Det viktiga här är att uppgifterna i gärningsbeskrivningen är tillräckligt individualiserade för att identifiera det allmänna händelseförlopp som åklagaren lägger till grund för sin talan. Om åklagaren i ett fall gör gällande att den tilltalade har fört ett tyngre fordon än denna haft behörighet till räcker det inte med att det i gärningsbeskrivningen anges att den tilltalade fört det utpekade fordonet, åklagaren måste dessutom uppge att fordonet var tyngre än vad som motsvarat den tilltalades behörighet.¹⁴ Det finns dock en rad brottsrekvisit som kan godtas i en gärningsbeskrivning utan att någon individualisering i förhållande till rekvisitet har gjorts. Detta gäller t.ex. för rekvisiten skada och vinning, fara i bevishänseende, otillbörlighetsrekvisit och andra normativa rekvisit.¹⁵

Kravet på gärningsbeskrivningen är alltså att den innehåller en individualiserad gärning varigenom det framgår vilka handlingar det är som uppfyller brottsbeskrivningen. Nästa fråga blir då hur preciserad en gärningsbeskrivning behöver vara för att individualiseringskravet ska anses uppfyllt. I doktrinen uttrycks kravet ofta så att gärningsbeskrivningen ska vara fullständig men bör inte innehålla något onödigt. Den får inte vara så kortfattad att den tilltalade inte kan bedöma vad han ska försvara sig emot medan den inte får vara så lång att den liknar en sakframställan.¹⁶ Kraven i lagtext på angivande av uppgifter om tid, plats och omständigheter i övrigt som kännetecknar gärningen ger ingen närmare vägledning och det är självklart svårt att sätta någon exakt gräns eftersom det rör sig om mänskligt handlande. Precisionsgraden är därmed av naturliga skäl även beroende av omständigheterna i det enskilda fallet och vilka uppgifter som finns att tillgå. Det är inte omöjligt att utredningen i brottmål inte ger stöd för några exakta slutsatser om tid och plats för gärningen och en gärningsbeskrivning

---

¹³ Victor, Dag, *Den åtalade gärningen – några tankar om utformningen av gärningsbeskrivningar*, 35 års utredande: en vänbok till Erland Aspelin, Malmö 1996, s. 228.

¹⁴ Fitger, Peter, *Rättegångsbalken Del 3*, Stockholm 1998, 45:13.

¹⁵ Victor (1996), s. 229ff.

¹⁶ *Ibid*, s. 238.

kan knappast få högre precision än de uppgifter som den baseras på.¹⁷ Detta innebär dock inte nödvändigtvis att gärningen inte kan anses tillräckligt individualiserad för att läggas till grund för en fällande dom. Enligt Dag Victor torde brister i ett hänseende kunna kompenseras genom att andra omständigheter som ger gärningen en tillräcklig individualitet tas upp. Brister avseende tiden för gärningens utförande skulle exempelvis kunna kompenseras genom att bevisningen i övrigt är stark.¹⁸

Ett återkommande exempel i doktrinen som används för att belysa frågan om precisering är ett fall då åklagaren yrkar ansvar för misshandel med påståendet att A vid ett visst tillfälle har "misshandlat" B. En sådan gärningsbeskrivning kan i normalfallet inte anses tillräckligt preciserad då den tilltalade torde få svårt att bedöma vad det är han har att försvara sig mot. Om åklagaren gör tillägget att misshandeln skett genom "ett slag med knuten hand som träffade ansiktet" bör sannolikt åtalet kunna bifallas förutsatt att åklagaren kan styrka handlingen. Detta gäller även om det framkommit att misshandeln i själva verket skett med öppen hand och träffat bröstkorget. Det som är avgörande i detta fall är om den tilltalade kan tänkas ha en annan argumentation eller andra invändningar beroende på hur omständigheterna angivits i gärningsbeskrivningen.¹⁹

När det gäller *angivelse av tid och plats* uppstår vanligtvis inte några större problem för åklagaren att mer exakt precisera dessa uppgifter. Det finns dock fall då detta kan vara närmast omöjligt eftersom det ligger i själva brottets natur att sådan information inte finns att tillgå. Några typexempel på sådana fall är när åtalet avser en serie brottsliga gärningar, som exempelvis vid övergrepp mot kvinnor eller barn, vilka vanligtvis sker inom familjen och äger rum under en längre period.²⁰ I NJA 1991 s. 83 gick HD långt i att acceptera brister i preciseringen av tid och plats för gärningen. I åtalet som bland annat rörde våldtäkt angavs följande gärningsbeskrivning:

Roger T har under tiden sommaren 1987 – slutet av juli 1990 i sin och Helena H:s gemensamma bostad i Smygehamn vid ett stort antal tillfällen genom våld tvingat Helena till samlag...²¹

Den åtalade Roger T dömdes i samtliga instanser för våldtäkt men antalet brottstillfällen varierade beroende på vad som framkommit under förhandlingarna i respektive instans. Under huvudförhandlingarna i HD gjorde målsägande tillägg och förtydligande avseende fyra tillfällen då Roger T ska ha våldtagit Helena H och den tilltalade dömdes slutligen för att "åtminstone vid några tillfällen utöver de fyra tidigare angivna förövat våldtäkt mot henne".²² I ett tillägg till domen uttalade justitierådet Nyström att:

¹⁷ Bergholtz (1992), s. 7. Se även NJA 1991 s. 83.

¹⁸ Victor (1996), s. 238ff.

¹⁹ Fitger, Peter, *Rättegångsbalken Del 2*, Stockholm 1998, 30:6 a-b.

²⁰ Nordh, Roberth, *Processens ram i brottmål: om gärningsbegreppet, ändring och justering av åtal, enskilt anspråk m.m.*, Uppsala 2006, s. 26.

²¹ NJA 1991 s. 83, s. 83 (mina kurs).

²² *Ibid*, s. 101f.

Normalt bör fordras att sådana yttre omständigheter som tid och plats för den brottsliga gärningen blir preciserade och utredda. Ibland måste man dock på grund av sådana utredningssvårigheter som här förut har berörts godta att omständigheter av detta slag lämnas i viss mån öppna. *Kan det styrkas att en viss brottslig gärning har blivit begången bör det alltså inte ses som något absolut hinder mot en fällande dom att tid och plats för gärningen inte har kunnat anges exakt utan endast inom vissa ramar.* På motsvarande sätt bör åtal för en serie brottsliga gärningar av närmare angivet innehåll kunna bifallas utan att det blir till fullo utrett när och var de olika gärningarna har ägt rum.²³

Detta uttalande och rättsfallet i övrigt har utsatts för en hel del kritik och Bergholtz menar att rättsfallet borde ses som ett relativt svagt prejudikat. Han framhåller bland annat svårigheterna för försvaret att vederlägga eller komma med gensagor i de fall där brott anses styrkt trots att några närmare angivelser av tid och plats för när och var brottet begåtts saknas.²⁴ Den tilltalades möjligheter att försvara sig försvaras oundvikligen vid ett åtal avseende ett obestämt antal gärningar vilket vidare måste tas i beaktande i bevisvärderingen. Ett som i fallet lägre krav på individualisering leder i praktiken ofta till en bevislättning för åklagaren.²⁵ Trots att NJA 1991 s. 83 enligt många inte borde ges alltför stor betydelse har det fungerat som prejudikat ibland annat NJA 1992 s. 446 där en man åtalats för ett obestämt antal övergrepp på sin dotter vilket han sedermera dömdes för. I domen uttalades att det inte utgör något hinder mot en fällande dom att det exakta antalet handlingar av det aktuella slaget inte kan fixeras till tid och plats.²⁶

Det ovan nämnda problemet med precisering av tid och plats gäller inte bara upprepade brottsliga gärningar utan blir även aktuellt vid exempelvis perdurerande brott (brott som pågår under en längre tid) eller vid kollektivdelikt (brott som består av flera gärningar sammantaget).²⁷

En ytterligare del i preciseringsproblematiken är vilka krav som kan ställas på gärningsbeskrivningen vid *olika typer av brott*. Paragrafen 45:4 1 st 3 p RB gör ingen skillnad på precision för olika typer av brottsliga gärningar men synes snarast ta sikte på enstaka, väl avgränsade handlingar. I praktiken kan dock själva handlandet se väldigt olika ut beroende på vilken typ av brott det rör sig om och många straffbestämmelser avser inte gärningar som enkelt kan avgränsas i tid och rum.²⁸ För ett brott som t.ex. mord torde i de flesta fall en fast tidpunkt för gärningens utförande vara möjlig att fastställa vilket samtidigt är av yttersta vikt för att den tilltalade ska kunna försvara sig och framföra alibibevising. Vad däremot gäller för ett brott som koppleri där det oftast handlar om en serie händelser vid mer oprecisa tillfällen torde det i de flesta fall vara betydligt svårare att ange gärningen i

---

²³ NJA 1991 s. 83, s. 103.

²⁴ Bergholtz (1992), s. 7.

²⁵ Victor (1996), s. 249.

²⁶ NJA 1992 s. 446, s. 486.

²⁷ Nordh (2006), s. 27.

²⁸ Victor (1996), s. 248.

detalj. Enligt HD:s praxis är det dock acceptabelt med en mindre detaljerad gärningsbeskrivning förutsatt att individualiseringen kan ske på annat sätt.²⁹

Kraven på angivande av gärningsbeskrivningens faktapåståenden och hur precisa dessa måste vara för gärningens kännetecknande har kommenterats i NJA 2003 s. 486. I fallet åtalades en man för att ha våldtagit en minderårig pojke under flera års tid och frågan i HD var huruvida HovR kunnat lägga andra försvårande omständigheter än de som angivits i gärningsbeskrivningen till grund för sin bedömning av om brottet varit grovt. Under förhandlingarna hade framkommit att den tilltalade led av kronisk hepatit B, en sjukdom som i vissa fall är dödlig, och den risk att smittas av sjukdomen som den tilltalade genom sitt handlande utsatt barnet för låg sedan till grund för domstolens bedömning att brottet varit grovt, trots att detta inte angivits i gärningsbeskrivningen. Angående precisionskraven för gärningsbeskrivningen uttalade HD att det inte finns några krav på åklagaren att i ”detalj” beskriva den brottsliga gärningen.³⁰ Domstolen hänvisar till RB som anger att endast de omständigheter som är tillräckliga för gärningens ”kännetecknande” måste anges. Denna tolkning kan enligt Heuman i och för sig vara riktig när det handlar om kraven i RB men det står i strid med Europakonventionen.³¹ Se mer om detta i avsnitt 4.2.

2.3.2 Rättslig beteckning

I enlighet med 45:4 1 st 3 p RB ska, utöver uppgifter om tid, plats och omständigheter i övrigt för gärningens kännetecknande, uppgifter om det eller de *lagrum som är tillämpliga* lämnas. I allmänhet brukar åklagaren även i samband med detta ange gärningens rubricering. I motsats till vad som gäller för gärningsmoment är rätten dock enligt 30:3 RB i princip obunden av åklagarens anförande och prövar ex officio frågor om brottets rubricering och i övrigt tillämpliga lagrum.³² I ett fall angående ändringar av den brottsliga beteckningen uttalade HD att tillhandahållandet av en fullständig och detaljerad information om anklagelsen, och vid *behov* den brottsrubricering som rätten kan komma att tillämpa, är en viktig förutsättning för den tilltalades möjlighet att försvara sig. Huruvida den brottsliga beteckningen behöver anges ska alltså enligt HD avgöras utifrån ett *behovsrekvisit*.³³ Detta uttalande har dock kritiserats i doktrinen och frågan är hur det stämmer överens med Europadomstolens praxis.³⁴ Se mer om detta i avsnitt 3.3.3 samt i 4.3.

²⁹ Se t.ex. NJA 1991 s. 83 och NJA 1992 s. 446.

³⁰ NJA 2003 s. 486, s. 489.

³¹ Heuman, Lars, *Är vaga och oklara gärningsbeskrivningar godtagbara enligt Europakonventionen?* JT 2005/06, s. 536, s. 537.

³² *Ibid*, 45:15.

³³ NJA 2004 s. 757, s. 763.

³⁴ Se exempelvis Lindell, Bengt, *Notariatet och kontradiktion*, Uppsala 2007, s. 196 där Lindell menar att Europadomstolens uttalande i fallet Pélissier och Sassi mot Frankrike om att den tilltalade har rätt att underrättas om den brottsliga beteckningen är en tvingande rättsgrundsats.

2.4 Gränsen för domstolens prövning

30:3 RB föreskriver att rätten inte får döma över en annan gärning än för vilken talan om ansvar förts. Däremot är rätten inte bunden av yrkande beträffande brottets rättsliga beteckning eller tillämpligt lagrum. Vad paragrafen anger är gränsen för rättens prövning i brottmål och den är ett direkt uttryck för den ackusatoriska principen enligt vilken domstolen inte på eget initiativ får ta upp en fråga om ansvar. Då rätten endast får döma över sådana omständigheter som åklagaren angivit i stämningsansökan konstituerar 30:3 RB vad som betecknas som en nedre gräns för vad gärningsbeskrivningen måste innehålla samtidigt som paragrafen belyser vikten av att samtliga gärningsmoment anges i gärningsbeskrivningen.³⁵ Rätten är däremot enligt motiven oförhindrad att oberoende av yrkande beakta alla i gärningsbeskrivningen angivna omständigheter som är av betydelse för den åtalade gärningens straffbarhet.³⁶

2.4.1 Faktapåståenden

En central fråga är hur preciserad gärningsbeskrivningen måste vara för att ansvar ska kunna utdömas. Med hänvisning till lagtextens krav på gärningens ”kännetecknande” klargjorde HD i NJA 2003 s. 486 att det inte krävs att åklagaren i ”detalj” beskriver den brottsliga gärningen utan att det räcker med att gärningsbeskrivningen innehåller vad som enligt åklagaren konstituerar brottet för att domstolen ska ha möjlighet att avge en fällande dom. Enligt HD bör gärningsbeskrivningen innehålla de ”rekvisit som karakteriserar gärningen som brottslig”. Huruvida detta uttalande står i överensstämmelse med Europakonventionens krav i artikel 6 på att den tilltalade utan dröjsmål, på ett språk han förstår samt i detalj ska underrättas om innebörden och grunden för anklagelserna emot honom kommer att diskuteras närmare i analysdelen i kapitel 4.2.

Ett fall när problem med vad rätten har möjlighet att döma över kan uppstå är när åklagaren i gärningsbeskrivningen angett ett obestämt antal fristående brott av samma slag. I NJA 1991 s. 83 som beskrivits närmare ovan ansåg HD att brister avseende uppgifter om tid och plats för gärningen inte utgör ett absolut hinder för en fällande dom om det ändå går att styrka att en viss brottslig gärning har blivit begången. Domstolen konstaterade vidare att detta även gäller åtal för en serie brottsliga gärningar där det inte blivit till fullo utrett när och var de olika gärningarna har ägt rum.³⁷ Vad som är relevant att notera i detta sammanhang angående gränsen för rättens prövning är att den tilltalades möjligheter att försvara sig oundvikligen försvåras, vilket måste tas i beaktande i bevisvärderingen. Ett, som i fallet

---

³⁵ Fitger (1998), *Del 3*, 45:13.

³⁶ Fitger (1998), *Del 2*, 30:6 a.

³⁷ Se Nyströms uttalande s. 103.

ovan, lägre krav på individualisering leder i praktiken ofta till en bevislättning för åklagaren.³⁸

Angående *gradindelning* av brott har det i litteraturen i allmänhet gjorts gällande att sådana omständigheter som anges vid olika former av grova brott måste tas upp i gärningsbeskrivningen för att de ska kunna beaktas av domstolen. En sådan ståndpunkt baseras på uppfattningen att varje grad av ett gradindelade brott är att anse som ett särskilt brott och omständigheter som har betydelse för gradindelningen av brottet är att anse som ett sådant gärningsmoment som måste inkluderas i gärningsbeskrivningen. Ett av problemen med att sådana omständigheter måste anges är att det vid en majoritet av gradindelade brott inte ens anges vilka kriterier som är relevanta för om brottet ska betraktas som grovt eller ej. Frågan är beroende av en helhetsbedömning utifrån alla aktuella omständigheter som talar för eller emot att brottet ska anses som grovt och några absoluta krav på gärningsbeskrivningen torde inte vara möjligt att ställa.³⁹ I NJA 2003 s. 486 dömdes den tilltalade i hovrätten för grov våldtäkt i enlighet med målsägandes yrkande trots att åklagaren i sin gärningsbeskrivning endast yrkat ansvar för våldtäkt. I sitt avgörande redogjorde HD för de ovan angivna ståndpunkterna och drog slutsatsen att det i och för sig inte är nödvändigt att gärningsbeskrivningen innehåller de omständigheter som läggs till grund för att bedöma ett brott som grovt men att det ligger i den kontradiktoriska rättsskipningens princip att den tilltalade ska ha fullgoda möjligheter att bemöta påstående om sådana omständigheter som läggs honom till last. I enlighet med det senare får anses föreligga ett krav på att sådana omständigheter tas upp vid huvudförhandlingen eller på annat sätt i processen. Något absolut krav på att omständigheter av betydelse för avgörandet om brottet är att anses som grovt ska anges finns därmed inte men enligt HD framstår det som ändamålsenligt att så sker. Det som i fallet strider mot den kontradiktoriska principen är att moment som är överraskande för den tilltalade ges betydelse vid bedömningen. I det aktuella fallet återförvisade HD målet till hovrätten på grund av rättegångsfel.⁴⁰

Rättens bundenhet i 30:3 RB av gärningsbeskrivningen avser endast ansvarsfrågan vilket innebär att omständigheter som endast är av betydelse för *påföljden* inte behöver inkluderas i gärningsbeskrivningen. Rätten är därmed fri att beakta försvarande och förmildrande omständigheter som t.ex. den tilltalades farlighet eller mottaglighet för fostran trots att dessa inte angivits i stämningsansökan.⁴¹ Likväl framhölls i samband med nya regler om straffmätning att det naturligtvis alltid är av värde för den tilltalade om åklagaren redan i stämningsansökan anger om han eller hon anser att det föreligger några försvarande omständigheter.⁴²

---

³⁸ Victor (1996), s. 249.

³⁹ *Ibid*, s. 256ff.

⁴⁰ NJA 2003 s. 486, s. 493f.

⁴¹ Fitger (1998), Del 2, 30:8 a.

⁴² Prop. 1987/88:120, *Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)* s. 84.

Trots att rätten i regel inte får gå utöver åklagarens gärningsbeskrivning dock ett visst utrymme, om än litet, för rätten att i vissa fall *tolka* gärningsbeskrivningen. Denna rätt kommer av att gärningsbeskrivningar i många fall är mycket kortfattade och i princip utgör en kopia av brottsbeskrivningen i det åberopade straffstadgandet. I doktrinen har det därför ansetts tillåtet för rätten att i ljuset av brottrubricering och övriga åberopade lagrum tolka gärningsbeskrivningen avseende de subjektiva rekvisiten.⁴³ Som huvudregel gäller dock att endast enklare språkliga tolkningar är godkända. En fråga som vällat stora svårigheter och gett upphov till en omfattande diskussion är problemet huruvida ansvar för oaktsamt handlande kan utdömas i fall då endast uppsåtligt brott angetts i gärningsbeskrivningen. Enligt HD i rättsfallet NJA 1978 s. 291 kan inte frågan lösas generellt utan får bedömas utifrån varje slags brottslighet och att det även inom samma område kan bli olika svar då det är beroende av gärningsbeskrivningens utformning i det särskilda fallet. Fallet har mött häftig kritik då HD fann att den tilltalade i åtalet som gällde häleri kunde dömas till ansvar för häleriförseelse. Kritikerna menar att den tilltalade inte ges möjlighet till kontradiktion då ett culpöst förfarande i allmänhet torde behöva bemötas på ett annat sätt än ett påstående om dolus. En strängare hållning synes ha intagits av HD i senare rättsfall, se t.ex. NJA 1987 s. 194 där rätten inte ansågs ha möjlighet att döma för vårdslös skatteuppgift då gärningsbeskrivningen endast innefattade uppsåtligt skattebedrägeri. HD uttalade att rättens tolkningsutrymme måste tillämpas med största försiktighet med hänsyn till tilltalades rätt att få veta vad domen kan komma att avse och vad hans försvar följaktligen skall gå ut på.⁴⁴ Med hänsyn till Europadomstolens praxis, se nedan, är åsikten numera att den tilltalade ska underrättas om en ändring samt ges möjlighet att komma till tals för att ansvar för culpa ska kunna utdömas då endast dolusbrott innefattas i gärningsbeskrivningen.⁴⁵

2.4.2 Rättslig beteckning

Enligt lagtexten är domstolen vid bedömningen av vilket brott som föreligger obunden utav den av åklagaren åberopade *brottsbeteckningen samt tillämpliga lagrum*. Rätten får därmed ex officio pröva dessa frågor vilket hänger samman med principen om *iura novit curia* (rätten känner lagen) som anger att det är rättens uppgift att känna till lagen och applicera tillämpliga regler på de faktiska förhållanden som åberopats av åklagaren.⁴⁶

För att rätten ska kunna döma till ansvar för ett annat lagrum än det som åberopats krävs dock först och främst att gärningsbeskrivningen ger underlag för en dom över det brottet. I samband med detta krav bör märkas

---

⁴³ Ekelöf, Per Olof, *Rättegång H. II*, Stockholm 2007, s. 132.

⁴⁴ NJA 1987 s. 194, s. 197.

⁴⁵ Bergholtz, Gunnar, *Från grundlag till vardagsjuridik: en vänbok till Bo Broomé*, Malmö 2000, s. 41.

⁴⁶ Nordh (2006), s. 40.

att många brottsbeskrivningar är utformade på så sätt att de i stor utsträckning utesluter varandra vilket medför att det ofta är omöjligt att utan en åtalsjustering döma för ett annat brott än det som angetts i gärningsbeskrivningen.⁴⁷ Likväl fann HD i NJA 1990 s. 361 att gärningsbeskrivningen vid ett åtal för misshandel innefattade ett påstående som kunde ligga till grund för brottet ofredande. I ett annat rättsfall från år 2000 kom domstolen emellertid fram till motsatt slutsats och ansåg att ansvarsyrkandet i gärningsbeskrivningen för försök till varusmuggling inte kunde anses omfatta ett påstående om fullbordat brott mot anmälningsskyldighet enligt lagen om privatinförsel.⁴⁸ Utöver kravet på att gärningsbeskrivningen måste ge underlag för domen vid frångående av brottsbeteckningen är det enligt förarbetena lämpligt att rätten låter parterna uttala sig med anledning av den nya situationen.⁴⁹ Frågan om avvikande från gärningsbeskrivningen har dock kommit i ett helt nytt läge sedan motiven skrevs på grund av Sveriges förpliktelser i enlighet med Europakonventionen och den praxis som har utvecklats av Europadomstolen.⁵⁰ I NJA 2004 s. 757 klargjorde HD att Europakonventionens krav alltid måste tas i beaktande och tillhandahållande av en fullständig och detaljerad information om anklagelsen, och vid behov den brottsrubricering som rätten kommer tillämpa, är en viktig förutsättning för att den tilltalade ska kunna försvara sig. I det aktuella fallet hade åtal väckts för sexuellt ofredande och frågan var om domstolen istället kunde döma för förtalsbrott. HD fann att genom att hovrätten inhämtat parternas yttrande med angivande av den aktuella brottsbeteckningen hade den tilltalade getts tillräckliga möjligheter att försvara sig mot de anklagelser som riktades mot honom.⁵¹

2.5 Rättsverkningar av en oklar gärningsbeskrivning

Frågan om hur åklagare respektive domstol ska agera i fall då det inte går att åstadkomma en tillräckligt preciserad gärningsbeskrivning skulle i sig kunna ligga till grund för en hel uppsats och ska endast kort behandlas här. Avseende åklagaren bör denne enligt Fitger inte låta gärningsbeskrivningen innehålla några oklarheter i förhoppning att i enlighet med 45:5 3 st RB kunna justera åtalet under huvudförhandlingen. Det skulle dels försvåra den tilltalades möjligheter att förbereda sitt försvar och dels har det visat sig att oklarheter i praktiken snarare uppstår än undanröjs under rättegången.⁵² Skulle en åklagare trots en grundlig förundersökning inte lyckas åstadkomma en tillräckligt preciserad gärningsbeskrivning är detta ett

---

⁴⁷ Se mer om åtalsjustering under avsnitt 2.5.

⁴⁸ NJA 2000 s. 457.

⁴⁹ Proposition 1986/87:89, *Ett reformerat tingsrättsförfarande*, s. 109.

⁵⁰ Se bland annat fallet *Pélissier och Sassi mot Frankrike*, 1999-03-25, (Appl. 25444/94) i avsnitt 3.3.3.1.

⁵¹ Fitger (1998), *Del 2*, 30:8 e.

⁵² Fitger (1998), *Del 3*, 45:13.

tecken på att han inte kommer att kunna styrka brottet. Enligt motiven till 20:6 RB är åklagaren skyldig att väcka åtal om han på objektiva grunder kan förutse en fällande dom medan åtal inte får väckas om tillräckliga skäl för detta saknas. Heuman drar därmed slutsatsen att:

kan åklagaren inte prestera en tillräckligt detaljerad gärningsbeskrivning bör han avstå från att väcka åtal eller avvakta med det till dess utredningen ger honom möjlighet att formulera bestämda och konkreta ansvarspåståenden⁵³

Ett möjligt alternativ för åklagaren är ofta att denne vid osäkerhet formulerar alternativa gärningsbeskrivningar vilka ur flera synvinklar är bättre än de oprecisa.⁵⁴ Det finns dock de som istället förespråkar att åklagaren i tveksamma fall ska beskriva händelseförloppet på ett mer allmänt sätt då detta skulle korrespondera bättre med bevisläget i allmänhet i oklara fall.⁵⁵

Skulle inte åklagaren lyckas prestera en tillfredsställande gärningsbeskrivning uppstår frågan hur domstolen ska agera. I tvistemål ska domstolen vid en ofullständig stämningsansökan ålägga käreande att avhjälpa dessa brister och lyckas inte käranden med detta ska ansökan avvisas. Någon liknande regel finns inte för brottmål utan det verkar som att lagstiftaren förutsatt att åklagaren är så kompetent att han i alla situationer skulle kunna utforma en godtagbar gärningsbeskrivning, i alla fall efter rättens uppmaning att komplettera. Då RB inte innehåller några regler om att ett obestämt och obegripligt åtal kan avvisas kan man i praxis hitta exempel på att en åtalad person frikänns enbart på grund av att gärningsbeskrivningen varit för abstrakt.⁵⁶ I RH 1987:28 ogillades åtalet då det inte klart framgick i vilket hänseende och på vad sätt den tilltalade hade brutit mot föreskrifterna och i RH 1987:63 blev utgången detsamma då det i gärningsbeskrivningen inte angetts i vilket hänseende den åtalade brutit mot bestämmelserna.⁵⁷

En möjlighet för domstolen att komma till rätta med oklara och obestämda gärningsbeskrivningar är att utöva *materiell processledning* i enlighet med 46:4 2 st. Paragrafen anger att rätten ska se till att målet blir utrett och med hjälp av frågor och påpekanden ska otydligheter och ofullständigheter söka avhjälpas. Det föreligger härmed en skyldighet för rätten att ingripa i fall då gärningsbeskrivningen är bristfällig och det inte framgår vad som läggs den tilltalade till last.⁵⁸ Hur långt rätten ska och får gå anges inte i motiven men processledning till förmån för den tilltalade har ansetts avsevärt mindre betänkligt än processledning till förmån för åklagaren. Klart är dock att domstolen inte får passera gränsen för objektivitet och inte ingripa på så sätt att processen får en inkvisitorisk form. Rätten ska i första hand

---

⁵³ Heuman (2005/06), s. 544.

⁵⁴ Fitger (1998), Del 3, 45:13.

⁵⁵ Victor (1996), s. 242ff.

⁵⁶ Heuman (2005/06), s. 540.

⁵⁷ Nordh anser dock att hovrätten i dessa fall brutit avseende skyldigheten att bedriva materiell processledning, se s. 30.

⁵⁸ SOU 1982:26, *Översyn av Rättegångsbalken 1, Processen i tingsrätt, Del B*, s. 133.

uppmärksamma parterna på bristerna i processmaterialet och få dem att själva reda ut oklarheterna.⁵⁹

Huvudregeln i 45:5 RB är att väckt åtal inte får ändras men det finns en möjlighet för åklagaren att utvidga åtalet till att avse en annan gärning om rätten finner det lämpligt. Med stöd av tredje stycket har dock åklagaren full rätt att åberopa ett annat lagrum eller ändra sitt ansvarsyrkande under förutsättning att det fortfarande handlar om ”samma gärning”, s.k. *åtalsjustering*. Omständigheter som ändring av tid eller plats som endast utgör ett nytt moment i den tidigare åberopade gärningen kan alltså tillföras utan krav på rättens godkännande. Svårigheten i detta sammanhang är att avgöra vad som utgör ”samma gärning”, vad som är gärningens identitet. Detta får också betydelse för domens rättskraft i 30:9 RB vilket innebär att saken har fått sin slutliga prövning och inte kan tas upp på nytt.⁶⁰ Justering av åtalet är nära anknytet till rättens möjlighet att tolka gärningsbeskrivningen och Bergholtz uttrycker det så att åtalsjustering tar vid där tolkningsmöjligheterna tar slut. Avgörande för när tolkning bör övergå till en formell åtalsjustering är den kontradiktoriska principen och den tilltalades möjlighet att försvara sig.⁶¹ När det gäller förhållandet mellan rättens tolkning av gärningsbeskrivningen och skyldigheten att utöva materiell processledning är den senare primär i förhållande till den förra, åtminstone gällande processen i tingsrätt.⁶²

Frågan kvarstår dock hur domstolen ska agera i de fall då den sökt undanröja en oklarhet men detta misslyckats, exempelvis på grund av att åklagaren inte kunnat ändra eller precisera gärningsbeskrivningen i tillräcklig utsträckning. Enligt Fitger synes RB:s regler förutsätta att domstolen ska meddela en frikännande dom i dessa fall men något exakt svar går inte att finna.⁶³

2.6 Sammanfattande kommentarer

Reglerna i RB avseende gärningsbeskrivningens precision söker finna en balans mellan intresset av en effektiv straffrättskipning och den tilltalades intresse av att få del av anklagelserna som riktas mot honom och därmed ges möjlighet att förbereda sitt försvar. RB kräver att gärningsbeskrivningen innehåller uppgift om tid och plats för den brottsliga gärningen. HD har dock vid ett flertal tillfällen uttalat att det i vissa situationer på grund av utredningssvårigheter går att lämna sådana yttre omständigheter som tid och plats i viss mån öppna om gärningen kan styrkas på annat sätt. Vidare ska sådana omständigheter som krävs för gärningens kännetecknande anges, med vilket åsyftas de faktiska omständigheter som motsvarar rekvisiten för en viss brottsbestämmelse. I NJA 2003 s. 486 konstaterades att den

---

⁵⁹ Fitger (1998), *Del 3*, 46:13.

⁶⁰ Ekelöf (2007), *H. II*, s. 140ff.

⁶¹ Bergholtz (1992), s. 11.

⁶² Fitger (1998), *Del 2*, 30:6 a.

⁶³ Fitger (1998), *Del 3*, 45:14.

brottsliga gärningen inte behöver beskrivas i detalj för att kravet på kännetecknande ska vara uppfyllt. Slutligen ska gärningsbeskrivningen innehålla uppgifter om det eller de lagrum som är tillämpliga. Huruvida den brottsliga beteckningen behöver anges ska enligt HD avgöras utifrån ett *behovsrekvisit*.

De paragrafer som reglerar gärningsbeskrivningens utformning och gränserna för domstolens prövning trädde i kraft för mer än 60 år sedan. Vid en genomgång av detta slag är det möjligt att se hur dessa regler har tolkats och utvecklats i takt med att samhället och synen på brottslighet har förändrats. Särskilt tydlig är den förändring som skett under det närmaste decenniet i och med Europakonventionens ökade inflytande på nationell rätt. Den tilltalades rättigheter enligt kontradiktionsprincipen har uppmärksamrats på ett nytt sätt och nationell domstol hänvisar gång efter annan till Europadomstolen och dess praxis på området. I följande kapitel kommer dessa rättsfall att behandlas tillsammans med en närmare genomgång av Europakonventionens faktiska förhållande till svensk rätt och framförallt den svenska rättegångsbalken.

3 Åtalets precision enligt Europakonventionen

3.1 Inledning

Europakonventionen utgör svensk rätt och såväl lagstiftare som domstolar är således skyldiga att se till att de i konventionen upptagna fri- och rättigheterna respekteras. Då konventionsbestämmelserna generellt är allmänt formulerade är det framförallt avgöranden från Europadomstolen som ger närmare vägledning för de olika rättigheternas tillämpningsområden. Detta innebär vidare att rättsfall från den gemensamma domstolen alltid måste tas i beaktande vid nationell rättstillämpning vilket gör studiet av dessa avgörande ytterst relevant.⁶⁴

Europakonventionen är en traktat med syfte att bevara och utveckla de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Mänskliga rättigheter är ett koncept som används flitigt i dagens samhälle, inte bara av jurister utan även av politiker och allmänheten i stort. Exakt vilka dessa mänskliga rättigheter är och vad de i praktiken innebär är dock inte lika självklart. Inom folkrätten är de mänskliga rättigheterna det område som reglerar förhållandet mellan statsmakten och individen. De utgör en begränsning av statens makt över enskilda samtidigt som de ålägger staten vissa skyldigheter gentemot individen. Det internationella samarbetet inom området mänskliga rättigheter tog fart framförallt efter andra världskriget och i samband med bildandet av FN. Utöver det världsomspännande samarbetet har även regionala system med syfte att främja och skydda mänskliga rättigheter vuxit fram, varav det europeiska är ett av de tre större. Fördelarna med regionala system anses vara att de är mer lättåtkomliga, det är enklare att nå konsensus då det är färre stater involverade och regionen är ofta mer homogen i frågor om exempelvis tradition och kultur. Europakonventionen utgör grunden för det regionala system som utvecklats inom Europa och de i konventionen angivna rättigheterna är tänkta att sätta en gemensam minimistandard för mänskliga rättigheter i regionen och garantera ett effektivt skydd för individerna.⁶⁵

I spåren av andra världskriget och dess otaliga övergrepp mot enskilda bildades i maj 1949 Europarådet med uppgift att främja integrationen mellan de europeiska staterna samt att värna demokratin och rättsstaten. Högt på rådets agenda stod också stärkandet av respekten och skyddet för mänskliga rättigheter som gått från att vara en traditionellt nationell angelägenhet till en fråga av största internationell betydelse. För att garantera den enskilde ett effektivt åtnjutande av dennes mänskliga rättigheter och grundläggande friheter påbörjades inom rådet arbetet med att ta fram en konvention som

⁶⁴ Se mer om Europakonventionen och nationell rätt i avsnitt 3.1.2.

⁶⁵ Smith, Rhona K. M., *Textbook on international human rights*, Oxford 2007, s. 81f.

skulle bygga på FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna från 1948. Till skillnad från sin föregångare skulle dock den europeiska konventionen vara rättsligt förpliktigande och gemensamma organ skulle inrättas för att bevaka efterlevnaden av konventionens regler. Utarbetandet av konventionen gick snabbt och redan i november 1950 undertecknades den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, Europakonventionen, som sedan trädde i kraft 1953.⁶⁶ Konventionen utgörs av 59 artiklar som har kompletterats med 14 tilläggsprotokoll. De rättigheter som åtnjuter skydd i konventionen är främst medborgerliga och politiska rättigheter som exempelvis rätten till liv, rätten till personlig frihet och yttrandefrihet men genom tilläggsprotokoll har även vissa ekonomiska och sociala rättigheter som t.ex. äganderätt och rätten till utbildning inkluderats.⁶⁷

Som förklarats i avsnitt 1.4 skiljer sig reglerna i Europakonventionen mot de i RB då den förra är en ren rättighetskatalog medan den senare är del av en övergripande nationell rättsordning. För att förstå dessa skillnader inleds därför kapitlet med en kort introduktion angående Europakonventionens förhållande till nationell rätt samt ett antal grundläggande principer varpå systemet bygger. Nästföljande avsnitt innehåller dels en genomgång av rätten till en rättvis rättegång i artikel 6 och dels en genomgång av Europadomstolens praxis angående den tilltalades rätt att underrättas om anklagelsen som riktas emot honom.

3.1.1 Kontrollsystemet

Europakonventionens efterlevnad övervakas idag av den Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, Europadomstolen, som utgörs av en domare från varje konventionsstat. I och med ikraftträdandet av tilläggsprotokoll 11 år 1998 är det obligatoriskt för medlemsstaterna att erkänna domstolens jurisdiktion. Europadomstolen behandlar såväl mellanstatliga mål som enskilda klagomål och dess väl utvecklade praxis sägs vara en anledning till Europakonventionens stora framgång. Den övervägande majoriteten av de mål som inkommer till domstolen är enskilda klagomål och alla personer, icke-statliga organisationer eller grupper av individer som anser sig ha fått någon i konventionen angiven rättighet kränkt av en fördragsslutande part har enligt artikel 34 i konventionen rätt att klaga till Europadomstolen. Ett av kraven för att få klaga till Europadomstolen är dock att alla tillgängliga nationella rättsmedel ska ha uttömts vilket är ett uttryck för den s.k. *subsidiaritetsprincipen*. Enligt denna princip är Europadomstolens roll i förhållande till nationella institutioner subsidiär och fel som begåtts i processen ska i första hand åtgärdas av nationell domstol. Ytterligare en princip som reglerar relationen mellan den gemensamma domstolen och nationell rättskipning är *ffjärde*

---

⁶⁶ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Stockholm 2007, s. 17.

⁶⁷ Ovey, Clare, White, Robin & Jacobs, Francis Geoffrey, *Jacobs & White, the European convention on human rights*, Oxford 2006, s. 6.

instans principen. Principen fastställer att domstolens främsta uppgift är att tolka Europakonventionen och undersöka huruvida processen i sin helhet var rättvis och i enlighet med konventionens regler, inte att göra faktabedömningar i det enskilda fallet. Europadomstolen är alltså inte att betrakta som en överrätt i förhållande till nationella domstolar och ska inte ses som en tredje eller fjärde instans.⁶⁸

3.1.2 Europakonventionen och nationell rätt

Enligt artikel 1 i Europakonventionen är det de enskilda medlemsstaterna som ska garantera alla som befinner sig under deras jurisdiktion de fri- och rättigheter som skyddas av konventionen. Det primära ansvaret ligger alltså på staterna att implementera konventionsrättigheterna i nationell rätt och se till att de ges full effekt. För att systemet överhuvudtaget ska fungera är det viktigt att staterna anpassar sin lagstiftning efter Europadomstolens praxis eller vidtar andra åtgärder så att kränkningen inte upprepas. Någon skyldighet för staterna att implementera själva konventionstexten i inhemsk rätt saknas men det är tydligt att skyddet blir mer effektivt om de substantiva rättigheterna kan åberopas direkt i nationell domstol. Vilken status konventionen har i medlemsländerna varierar, i Tyskland har den exempelvis status som vanlig nationell lag medan den i Österrike har givits konstitutionell status.⁶⁹ Sverige ratificerade Europakonventionen 1953 men det var först 1995, i och med *Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna*, som konventionen inkorporerades med svensk rätt. Införlivandet skulle markera konventionens betydelse i Sverige och genom att den blev direkt tillämplig vid svenska domstolar och myndigheter skulle den enskilde medborgarens rättsskydd stärkas. Samtidigt som Europakonventionen inkorporerades med svensk rätt infördes en bestämmelse i 2 kap. 23 § regeringsformen som uttryckligen förbjuder att lag eller annan föreskrift meddelas i strid med Sveriges åtaganden enligt konventionen. För lagar stiftade före 1995 gäller principen om *lex posterior* där senare tillkommen lag går före en äldre lag. I förarbetena till lag 1994:1219 introducerades av HD ytterligare en tolkningsprincip med innebörden att en konvention om mänskliga rättigheter på grund av sin speciella karaktär kan ges särskild vikt vid konflikt med inhemsk lag, detta trots att den i inhemsk laghierarki inte har erkänts högre rang än vanlig lag. Europakonventionen har alltså givits en särställning i svensk rätt där den är överordnad vanlig lag men underordnad grundlagen.⁷⁰ I förhållande till det fri- och rättighetsskydd som svensk grundlag ger är konventionens skydd kumulativt vilket innebär att den enskilde är berättigad till det skydd som grundlagen såväl som Europakonventionen ger. Syftet med konventionen är att stärka medborgarnas fri- och rättighetsskydd genom att skapa en

---

⁶⁸ Jacobs & White (2006), s 10ff.

⁶⁹ Ibid, s. 18ff.

⁷⁰ Danelius (2007), s. 33ff.

minimistandard inom Europa. Medlemsstaterna har därmed alltid möjlighet att erbjuda ett mer långtgående skydd än det konventionen erbjuder.⁷¹

3.1.3 Europakonventionens tolkningsprinciper

De i Europakonventionen angivna rättigheterna är allmänt formulerade och medlemsstaterna har överlämnat åt den gemensamma domstolen att tolka och bestämma mer exakt vilka tillämpningsområden de olika rättigheterna har. Utöver de allmänna tolkningsprinciperna för internationella traktat i artikel 31 och 32 i Wienkonventionen om traktaträtt⁷² har Europadomstolen utvecklat en rad egna principer som är anpassade till konventionens särskilda karaktär.⁷³ Domstolen har företrädesvis valt att använda sig av en teleologisk tolkning vilket innebär att utgångspunkten för tolkningen av rättigheterna är konventionens *ändamål och syfte*. Europakonventionens uppgift är att skydda individernas fundamentala rättigheter från staternas övergrepp, snarare än att skapa rättigheter för de fördragsslutande parterna, vilket även medfört att presumtionen om att traktatförpliktelser ska tolkas restriktivt har förkastats. I anslutning till denna diskussion har domstolen även framhållit att tolkningen av konventionen ska vara *dynamisk* vilket i sammanhanget betyder att den ska ske i ljuset av samhällsutvecklingen och de förändringar i rättsuppfattningen som sker i konventionsstaterna. Hänsyn måste exempelvis tas till den tekniska utveckling som skett under de nästan 60 år som passerat sedan konventionen skrevs och även till förändringar på det sociala och politiska planet.⁷⁴

Som framhållits ovan är Europadomstolen ingen appellationsinstans utan har till uppgift att kontrollera efterlevnaden av de krav som uppställs i konventionen. Nationella domstolar är i många situationer bättre lämpade att göra vissa bedömningar med tanke på dess kännedom om nationell rätt och eventuella lokala vanor och traditioner. Med hänvisning till detta har domstolen tillerkänt staterna en viss *diskretionär prövningsrätt* eller *skönsmargin*, (*"margin of appreciation"*), vilken innebär att nationella avgöranden ska accepteras förutsatt att de inte framstår som bristfälliga eller felaktiga. Ju mer ingripande inskränkningar som företas avseende en fri- och rättighet, desto mindre är statens diskretionära prövningsrätt. Parallellt med denna tillämpar domstolen även en *proportionalitetsprincip* enligt vilken en åtgärd som inskränker en i konventionen skyddad rättighet endast är tillåten i fall då den står i rimlig proportion till det intresse som den är avsedd att skydda. En avvägning ska göras mellan hur omfattande ingreppet i den enskildes rättighet är och hur starkt behovet som ingreppet är avsett att skydda är.⁷⁵

---

⁷¹ Proposition 1993/94:117, *Inkopporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor*, s. 39 ff.

⁷² *Vienna Convention on the Law of Treaties*, 1969.

⁷³ Jacobs & White (2006), s. 39 ff.

⁷⁴ *Ibid*, s. 46.

⁷⁵ Danelius (2007), s. 48 ff.

3.2 Straffprocessuella principer

Europakonventionen innehåller ett antal artiklar som har betydelse för den straffrättsliga processen men den utan jämförelse viktigaste är artikel 6 som behandlar rätten till en rättvis rättegång.

Artikel 6 – Rätt till en rättvis rättegång

1. Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. Domen skall avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten får utestängas från förhandlingen eller en del därav av hänsyn till den allmänna moralen, den allmänna ordningen eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle, eller då minderårigas intressen eller skyddet för parternas privatliv så kräver eller, i den mån domstolen finner det strängt nödvändigt, under särskilda omständigheter när offentlighet skulle skada rättvisans intresse.
2. Var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts.
3. Var och en som blivit anklagad för brott har följande minimirättigheter
  - a) att utan dröjsmål, på ett språk som han förstår och i detalj, underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom,
  - b) att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar,
  - c) att försvara sig personligen eller genom rättegångsbiträde som han själv utsett eller att, när han saknar tillräckliga medel för att betala ett rättegångsbiträde, erhålla ett sådant utan kostnad, om rättvisans intresse så fordrar,
  - d) att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom,
  - e) att utan kostnad bistås av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som begagnas i domstolen.

Som angivits i föregående avsnitt är de i Europakonventionen angivna rättigheterna allmänt formulerade och vilka mer exakt tillämpningsområden de har är upp till Europadomstolen (och tidigare även Kommissionen) att uttolka. Inom ramen för artikel 6 har en rad principer fastställts, däribland tanken om parternas likställdhet i processen (*"equality of arms"*) vilken är en av de mest grundläggande förutsättningarna för en rättvis rättegång och som ska tillämpas i såväl tvistemål som brottmål. Principen introducerades på 1960-talet av Kommissionen som slog fast att trots att parternas rätt till likställdhet i processen inte erhåller något uttryckligt stöd i artikel 6 är principen en naturlig (*"inherent"*) komponent av en rättvis rättegång.⁷⁶ I

---

⁷⁶ Stavros, Stephanos, *The guarantees for accused persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights: an analysis of the application of the Convention and a comparison with other instruments*, Dordrech 1993, s. 52.

tvistemål följer av principen att varje part måste ges möjlighet att presentera sina argument och bevis under sådana förutsättningar att han inte placeras i ett substantiellt underläge i förhållande till motparten. Det är dock klart i detta sammanhang att principen inte kan åberopas för att enbart korrigera ojämlika styrkeförhållanden mellan parterna, det är oundvikligt att den ena sidan kan ha mer resurser än den andra. I brottmål, vars process karakteriseras av en grundläggande ojämställdhet mellan parterna, är principen om parternas rätt till likställdhet i processen av yttersta betydelse. Det krävs inte att den tilltalade ska ges exakt samma processuella rättigheter som åklagaren men likväl ska han inte ges sämre möjligheter än åklagaren att föra sin talan. Det handlar ytterst om en balans mellan parterna och åklagaren får inte ges några betydande processuella fördelar. Däremot hindrar inte artikel 6:1 att den tilltalade ges en förmånligare ställning då detta anses nödvändigt för att eliminera risken att oskyldiga döms, se principen om *in dubio pro reo* under avsnitt 3.⁷⁷

Nära besläktad med principen om parternas likställdhet i processen är den kontradiktoriska principen ("*adversarial procedure*") som, vilket förklarats ovan, syftar till att garantera att parterna ska ges kännedom om och möjlighet att yttra sig angående allt material och all bevisning som förebringats i processen.⁷⁸ Principen är en av de mest elementära delarna av en rättvis process och har föranlett en mängd rättsfall i Europadomstolen. Kontradiktionsprincipen innebär bland annat att en nationell domstol får grunda sitt avgörande endast på sådant material som båda parter haft tillfälle att yttra sig om. Det faktum att det material som inte delgetts motparten saknat betydelse för domstolens slutliga avgörande har inte godtagits som försvar av Europadomstolen som istället deklarerat att det är parternas sak att avgöra huruvida en handling kräver ett bemötande eller ej.⁷⁹ I fallet *Rowe och Davis mot Förenade Kungariket* fastställdes att avseende brottmål fordrar artikel 6:1 att åklagaren ska delge försvaret all materiell bevisning som denne innehar och detta gäller för såväl bevisning som är till den tilltalades nackdel som den som är till dess fördel.⁸⁰ Det är inte heller nog att parterna vid domstol haft möjlighet att bemöta det som anförts i processen utan domstolen har även en skyldighet att beakta allt som anförts i målet.⁸¹ Rätten enligt den kontradiktoriska principen att få ta del av motpartens bevisning är dock inte absolut och undantag får göras i de fall då det finns motstående intressen som är tillräckligt starka. Det kan i brottmål handla om t.ex. nationell säkerhet, behovet av att skydda vittnen eller att hemlighålla polisiära spaningsmetoder men tillåts endast då de är absolut nödvändiga. Domstolen har även slagit fast att det är upp till en domare att avgöra frågan huruvida material får hemlighållas, inte åklagare eller polis, och i de fall då detta sker måste försvarets intressen tillgodoses på annat

---

⁷⁷ Van Dijk, Pieter, *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen 2006, s. 580ff.

⁷⁸ Danelius (2007), s. 218ff.

⁷⁹ Se t.ex. Nideröst-Huber mot Schweiz, 1997-02-18, (Appl. 18990/91).

⁸⁰ Rowe och Davis mot Förenade Kungariket, 2000-02-16, (Appl. 28901/95), § 60.

⁸¹ Danelius (2007), s. 230.

sätt.⁸² Slutligen har domstolen slagit fast att brott mot den kontradiktoriska principen i en instans kan ”botas” i en högre instans förutsatt att motparten där får ta del av allt material och ges en fullgod möjlighet att yttra sig angående detta.⁸³ Detta följer av den princip som fastställer att frågan om en kränkning av rätten till en rättvis rättegång förelegat ska bedömas mot bakgrund av *rättegången i sin helhet*. Enligt Europadomstolen måste hänsyn tas till egenskaperna i det särskilda fallet eller exempelvis de speciella egenskaper som kännetecknar det aktuella förfarandet. Endast efter processen avslutats och med hänsyn till alla handlingar som företagits i den kan en bedömning om rättegången varit rättvis göras.⁸⁴ Principen kommer att behandlas utförligare i avsnittet med Europadomstolens praxis.

3.3 Kraven på gärningsbeskrivningen och gränsen för domstolarnas prövning

Rätten till en rättvis rättegång i artikel 6 Europakonventionen anger rätten till domstolsprövning samt till en rättssäker process. Artikeln är indelad i tre punkter där punkten 1 anger de allmänna kraven för att en rättegång i tviste- och brottmål ska anses rättvis medan punkterna 2 och 3 uppställer vissa minimigarantier i brottmål, däribland den tilltalades rätt att underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen som riktas mot honom samt rätten att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar. Dessa kommer att behandlas närmare nedan.⁸⁵

Vilka krav som innefattas i en rättvis rättegång i artikel 6 mer exakt är svårt att sammanfatta och Europadomstolen har undvikit att ge någon abstrakt uppräkningslista av vilka rekvisit som ingår i begreppet. De processprinciper som redovisades i avsnitt 3.2 är ämnade att fungera som utgångspunkt vid avgörandet huruvida rättegången varit rättvis. Angående tolkningen av artikel 6 har Europadomstolen vidare uttalat att i ett demokratiskt samhälle har rätten till en rättvis och rättssäker process en så framstående plats att en restriktiv tolkning av artikel 6:1 skulle strida emot konventionens mål och syfte.⁸⁶

Utöver den i 6:1 allmänna rätten till en rättvis rättegång har i 6:2 och 6:3 särskilda aspekter av rättegången i brottmål specificerats. Den andra punkten slår fast den s.k. *oskyldighetspresumtionen* som anger att den tilltalade ska betraktas som oskyldig så länge en fällande dom inte finns mot honom. Punkten 3 anger vissa processuella minimigarantier, däribland rätten för den tilltalade att underrättas om anklagelsen emot honom, att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar, att försvara sig personligen eller genom ombud, att kalla och förhöra vittnen samt att vid

---

⁸² Van Dijk (2006), s. 587.

⁸³ Danelius (2006), s. 230.

⁸⁴ Se exempelvis *Imbrioscia mot Schweiz*, 1993-11-24, (Appl. 13972/88), § 38.

⁸⁵ Jacobs & White (2006), s. 158.

⁸⁶ *Delcourt mot Belgien*, 1970-01-17, (Appl. 2689/65), § 25.

behov kostnadsfritt bistås av tolk. Viktigt att märka är att den uttryckliga uppräkningslistan av rättigheter i punkten 3 inte utesluter att de allmänna kraven på en rättvis rättegång som anges i artikelns första punkt är tillämpliga, det handlar istället om element som ansetts typiska och lättidentifierade och som därför brutits ut. Detta innebär t.ex. att trots att ingen av minimirättigheterna i tredje punkten kränkts kan vid en granskning av processen i sin helhet svaret bli att den tilltalade inte getts möjlighet att försvara sig på ett optimalt sätt i enlighet med 6:1. De två stadgandena måste därmed läsas tillsammans.⁸⁷

3.3.1 Upplyningsplikt

I artikel 6:3 a) anges att var och en som anklagats för brott har rätt att utan dröjsmål, på ett språk som han förstår och i detalj underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom. Rättigheten konstituerar en grundläggande förutsättning för en rättvis rättegång och för den tilltalades möjlighet att förbereda sitt försvar. Artikelns fordrar att den tilltalade ska informeras ”i detalj” om ”innebörden av och grunden för anklagelsen emot honom”. Enligt kommissionen syftar grunden för anklagelsen (på engelska *the cause of the accusation*) på de gärningar den tilltalade anklagas för och på vilka åtalet grundas, dvs. de faktiska omständigheterna som ligger bakom anklagelserna. Med innebörden av anklagelserna (*nature*) menas enligt kommissionen den brottsliga rubriceringen på gärningarna i fråga. Huruvida den information rörande anklagelserna som delgivits den tilltalade varit tillräckliga måste bedömas utifrån artikel 6:3 b) där den tilltalades rätt till tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar slås fast. Sammanfattningsvis ska alltså uppgifterna om grunden för åtalet och dess innebörd vara så detaljerade att den tilltalade ges fullgod möjlighet att utforma sitt försvar.⁸⁸ Det är också klart att underrättelsen i detta fall måste vara mer detaljerad och precis än den som ska lämnas till en anhållen enligt artikel 5.2 i konventionen. Några formella krav på hur den anklagade ska underrättas uppställs inte och domstolen har ansett att det är godtagbart med såväl en skriftlig som en muntlig underrättelse, förutsatt att den är så pass utförlig att den anklagade ges möjlighet att på ett tillfredsställande sätt förbereda sitt försvar.⁸⁹ I *Steel m.fl. mot Förenade Konungariket* gjorde två klagande gällande att det dokument, kallat ”charge-sheet”, som de erhölet efter att de arresterats för störande av allmän ordning, inte uppfyllde kraven på en tillräckligt detaljerad underrättelse. Europadomstolen ansåg däremot att i och med att dokumentet angav vilket tid och på vilken plats de anklagande hade uppträtt så att den allmänna ordningen stördes hade de båda fått tillräckligt detaljerade underrättelser.⁹⁰

---

⁸⁷ Van Dijk (2006), s. 579ff.

⁸⁸ Stavros (1993), s. 168.

⁸⁹ Danelius (2007), s. 277ff.

⁹⁰ *Steel m.fl. mot Förenade Konungariket*, 1998-09-23, (Appl. 24838/94), §§ 84-87.

Vidare ska den tilltalade få information om anklagelserna på ett språk som han förstår vilket innebär att om denne har otillräckliga kunskaper i det språk som kommer att användas i processen måste informationen översättas. I *Brozicek mot Italien*⁹¹ drog domstolen slutsatsen att på grund av att den sökande inte var italienare, att han inte bodde i Italien samt att han hade informerat myndigheterna om att han inte förstod italienska, så förelåg en skyldighet för de italienska myndigheterna att tillhandahålla en översättning av anklagelsen såtillvida det inte var utrett att personen i fråga var kapabel att förstå innehållet i beslutet.⁹²

Även ändringar i den ursprungliga talan omfattas av underrättelsekravet och alla modifieringar som görs måste delges den tilltalade på ett tillräckligt tydligt sätt för att han ska kunna försvara sig mot dem.⁹³ Den tilltalades rätt att informeras om anklagelsen medför även att det inte går att döma för en handling som inte omfattas av anklagelserna och som han därmed inte gets möjlighet att försvara sig emot, jmf 30:3 i RB. Om domstolen vill omrubricera tillämpliga lagrum eller om åklagaren ändrar ansvarspåstandet måste den tilltalade ges tillfälle att uttala sig om ändringen. Europadomstolen har dock ansett att det finns situationer då den tilltalade haft anledning att räkna med vissa ändringar av ansvarspåstandet även om detta inte behandlats under rättegången. I *De Salvador Torres mot Spanien*⁹⁴ hade sökande, efter att ha åtalats för förskingring av allmänna medel, dömts för vanlig förskingring på grund av att straffskärpningsgrunden ”utnyttjande av offentlig ställning” tillämpats. Europadomstolen ansåg dock att sökanden måste ha varit medveten om att hans offentliga ställning var en faktor som kunde påverka bedömningen och någon kränkning av artikel 6:3 a) förelåg därmed inte.⁹⁵ Frågan om gränserna för domstolens prövning har givit upphov till en mängd rättsfall varav de mest betydelsefulla kommer att redogöras för nedan.

Frågan om underrättelsen har skett utan dröjsmål (*promptly*) måste bedömas med hänsyn till de specifika omständigheterna i varje enskilt fall. Klart är att den tilltalade så snart som åklagaren bestämt sig för att inleda ett straffrättsligt förfarande ska informeras om anklagelserna för att möjliggöra för denna att förbereda sitt försvar.⁹⁶

Som redan nämnts har artikeln en nära relation till artikel 6:3 a) och bedömningen av huruvida underrättelsen om anklagelsen varit tillräckligt detaljerad ska ske i ljuset av artikel 6:3 b) och den tilltalade rätt till tillräcklig tid och möjlighet att utforma sitt försvar.⁹⁷ För att bedöma om den tilltalade givits *tillräcklig tid* till att förbereda sig måste en rad faktorer tas i beaktande såsom exempelvis anklagelsernas karaktär och vilken typ av

---

⁹¹ *Brozicek mot Italien*, 1989-19-12, (Appl. 10964/84).

⁹² Van Dijk (2006), s. 633ff.

⁹³ Se *Mattoccia mot Italien*, 2000-07-25, (Appl. 23969/94).

⁹⁴ *De Salvador Torres mot Spanien*, 1996-10-24, (Appl. 21525/93).

⁹⁵ Danelius (2007), s 278ff. Se mer om *De Salvador Torres mot Spanien* i avsnitt 3.3.2.4.

⁹⁶ Van Dijk (2006), s. 632.

⁹⁷ *Pélissier och Sassi mot Frankrike*, § 54.

prövning överrätten gjort och frågan kan endast besvaras i efterhand när processen avslutats och utifrån omständigheterna i det särskilda fallet. Utgångspunkten för beräkningen av tidens skälighet kan variera mellan då den tilltalade delgivits anklagelserna, underrättelsen om datum för tiden för förhöret, då den tilltalade anhölls eller då försvarare förordnats.⁹⁸ Ett exempel på när Europadomstolen funnit att den tilltalade inte givits tillräcklig till att förbereda sitt försvar är fallet *Pélissier och Sassi mot Frankrike* där domstolen konstaterade att den ändring av brottsrubriceringen som skett först i appellationsdomstolens domslut varit för sent.⁹⁹

Den tilltalade ska även ges *tillräckliga möjligheter* att förbereda sitt försvar vilket har ansetts innebära en rätt att organisera försvaret på ett lämpligt sätt och utan några restriktioner för motargumentationen. I doktrinen har konstaterats att paragrafen inte bara innebär en negativ skyldighet för myndigheterna att inte blanda sig i förberedelserna utan att det även föreligger en positiv förpliktelse att vidta lämpliga åtgärder avsedda att placera försvaret i en jämställd situation med åklagaren. Det kan exempelvis handla om en skyldighet för åklagarsidan att tillkännage allt material som den innehar som skulle kunna hjälpa den tilltalade att bevisa sin oskuld eller dömas till ett lindrigare straff.¹⁰⁰

Som visats i detta avsnitt är det genom Europadomstolens praxis som de i konventionen mycket allmänt hållna rättigheterna utvecklas och får ett mer konkret innehåll. I kommande två avsnitt följer därför en redogörelse av ett antal rättsfall där frågan om åtalets precision och den tilltalades rätt till kontradiktion har behandlats. Båda avsnitten avslutas med en analys av vilka eventuella slutsatser som kan dras av de redovisade rättsfallen. Rättsfall av mer central betydelse har givits en utförligare beskrivning av omständigheter i fallet och uttalanden från Europadomstolen medan rättsfall av mindre betydelse som exempelvis bekräftar eller utvecklar en redan fastställd princip har sammanfattats i mer generella drag.

3.3.2 Faktapåståenden

Som angivits ovan innebär det i 6:3 a) angivna kravet på att den tilltalade ska underrättas om *grunden* (the cause) för anklagelserna att de faktiska omständigheter som ligger bakom anklagelserna måste anges. Någon närmare definition av vad som innefattas i dessa faktiska omständigheter saknas och frågan har endast berörts i ett fåtal rättsfall. De fall som redogörs för nedan har valts ut då det är dessa som benämns i litteraturen angående vilka uppgifter som måste anges i anklagelsen som riktas mot den tilltalade.

---

⁹⁸ Stavros (1993), s. 175.

⁹⁹ *Pélissier och Sassi mot Frankrike*, § 62.

¹⁰⁰ Stavros (1993), s. 178ff.

3.3.2.1 Kamasinski mot Österrike – översättning av anklagelsen för en utländsk tilltalad

I *Kamasinski mot Österrike*¹⁰¹ aktualiserades bland annat frågan om den tilltalades rätt att informeras om anklagelserna på ett språk som han förstår.

Kamasinski var en amerikansk medborgare bosatt i USA som under en vistelse i Österrike åtalades för bedrägeri och förskingring. Han talade inte tyska och under hela processen uppstod problem med tolkar och översättning av rättegångshandlingar. Inför Europadomstolen gjorde Kamasinski gällande att det faktum att endast brottsrubriceringen och inte grunden för anklagelserna översatts till engelska innebar att en kränkning av artikel 6:3 a) förelåg.¹⁰²

Angående kravet på underrättelsen enligt artikel 6:3 a) uttalade Europadomstolen att även om regeln inte uttryckligen stadgar att underrättelsen ska ske skriftligt eller översättas för en utländsk tilltalad så pekar den på behovet av att särskild hänsyn måste tas till sättet på vilket den tilltalade får information om anklagelsen. Domstolen uttalade vidare att gärningsbeskrivningen spelar en avgörande roll i straffprocessen genom att det är vid dess delgivande som den tilltalade formellt och skriftligen underrättas om de faktiska och rättsliga omständigheter som anklagelsen emot honom handlar om.¹⁰³ I Kamasinskis fall hade dock anklagelsen varit relativt okomplicerad, han hade givits muntlig förklaring på engelska av anklagelserna och han hade inte heller begärt någon skriftlig översättning vilket ledde Europadomstolen till slutsatsen att den information Kamasinski erhållit angående innehållet av och grunden för anklagelserna varit tillräckligt detaljerad.¹⁰⁴

3.3.2.2 Mattoccia mot Italien – angivelse av tid och plats

I fallet *Mattoccia mot Italien*¹⁰⁵ aktualiserades frågan om åtalets precision och angivande av tid och plats för den aktuella gärningen. Mattoccia arbetade som busschaufför och hade i uppgift att skjutsa handikappade barn till och från en skola i Rom. 1986 åtalades han för sexuella övergrepp mot ett av dessa barn vilket enligt gärningsbeskrivningen skulle ha skett ”i Rom, i november 1985”.¹⁰⁶ Domstolen fann att Mattoccia gjort sig skyldig till våldtäkt vilket även fastslogs av appellationsdomstolen.¹⁰⁷ Såväl första som andra instans slog fast att det inte var nödvändigt för en fällande dom att veta var och när våldtäkten hade ägt rum.¹⁰⁸ Mattoccia klagade till

---

¹⁰¹ Kamasinski mot Österrike, 1989-12-19, (Appl. 9783/92).

¹⁰² Domen, §§ 10-40.

¹⁰³ Domen, § 79.

¹⁰⁴ Domen, § 56.

¹⁰⁵ Mattoccia mot Italien, 2000-07-25, (Appl. 23969/94).

¹⁰⁶ Domen, § 18.

¹⁰⁷ Domen, §§ 35-42.

¹⁰⁸ Domen, § 42.

Europadomstolen och gjorde gällande att han i strid mot artikel 6:1 och 6:3 a) och b) inte givits möjlighet att försvara sig på ett tillfredsställande sätt.¹⁰⁹

Domstolen inledde med att konstatera att den tilltalade måste underrättas utan dröjsmål och i detalj om innebörden av anklagelsen vilket innebär de faktiska omständigheter som ligger till grund för anklagelsen.¹¹⁰ Europadomstolen fortsatte med att notera att även om kravet för hur detaljerad underrättelsen om anklagelsen ska vara är beroende av omständigheterna i det särskilda fallet måste den tilltalade i vart fall förses med information i tillräcklig utsträckning för att fullt ut förstå omfattningen av anklagelserna emot honom med hänsyn till möjligheten att förbereda ett fullvärdigt försvar.¹¹¹ Vidare fann domstolen att grunden för anklagelserna under processen hade preciserats av åklagaren avseende både tid och plats. Dock hade inte Mattoccia underrättats om dessa ändringar och under förhöret gjordes inget för att ta honom ur denna villfarelse trots att det var uppenbart att Mattoccias försvar var inriktat på de punkter som var irrelevanta för åtalet. Domstolen konkluderade att ansvaret för att underrätta den tilltalade utan dröjsmål och i detalj låg helt på åklagaren. Europadomstolen gick vidare med att konstatera att åtalet ändrats vid ytterligare två tillfällen, varav ett var samma dag då domen förkunnades. Detta innebar en ändring av grunden för åtalet vilket domstolen borde ha tagit hänsyn till.¹¹²

I sin slutsats uttalade domstolen att våldtäktsmål i regel behandlar mycket känsliga frågor vilka ofta medför stora bevisvärigheter för såväl åklagaren som domstolen. Emellertid ansåg Europadomstolen att försvaret i detta fall hade konfronterats med *exceptionella svårigheter*. Anklagelsens i sig var vag gällande avgörande detaljer såsom tid och plats för gärningen och åtalet hade även ändrats vid upprepade tillfällen under processen vilket borde ha föranlett att den tilltalade givits nya möjligheter och andra resurser till att försvara sig. Vid en samlad bedömning fann domstolen att sökandes rätt att informeras i detalj om innebörden av och grunden för anklagelserna samt hans rätt till att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar hade kränkts.¹¹³

3.3.2.3 Kyprianou mot Cypern – avsaknad av underrättelse om vissa materiella fakta

I *Kyprianou mot Cypern*¹¹⁴ berördes bland annat frågan om frånvaro av underrättelse avseende de materiella fakta som varit avgörande för rättsens beslut i påföljdsfrågan. Kyprianou arbetade som försvarsadvokat och hamnade vid ett tillfälle då han förhörde ett vittne i en mordrättegång i ordväxling med rätten på grund av att en av domarna avbrutit hans förhör.

---

¹⁰⁹ Domen, § 50.

¹¹⁰ Domen, § 59.

¹¹¹ Domen, § 60.

¹¹² Domen, §§ 63-67.

¹¹³ Domen, §§ 71-72.

¹¹⁴ Kyprianou mot Cypern, 2004-01-27, (Appl. 73797/01).

Rätten uttalade därefter att Kyprianous yttranden utgjorde brottet ”contempt of court” och meddelade att rätten skulle ajourneras i tio minuter för att avgöra detta. Efter en kort paus dömde rätten Kyprianou till fängelse i fem dagar för ”contempt of court”.¹¹⁵

Inför Europadomstolen gjorde Kyprianou gällande att han i strid med artikel 6:3 a) inte underrättats i detalj om anklagelsen emot honom. Domstolen noterade att den tilltalade i det aktuella fallet underrättats om innebörden och grunden för anklagelsen emot honom först efter det att rätten redan antagit ståndpunkten att han gjort sig skyldig till brottet. Dessutom hade de faktiska omständigheter varpå majoriteten av domstolen grundat beslutet om att Kyprianou skulle dömas till fängelse, inte framförts före avgörandet. Sammantaget fann Europadomstolen att en kränkning av artikel 6:3 a) hade skett.¹¹⁶

3.3.2.4 De Salvador Torres mot Spanien – försvårande omständigheter som ej angivits i anklagelsen

Frågan i rättsfallet De Salvador Torres mot Spanien¹¹⁷ gällde huruvida domstolen kunde beakta en omständighet som försvårande då den inte åberopats i åtalet som en straffskärpningsgrund. Sökande, som arbetade som administrativ chef på ett allmänt sjukhus, åtalades för förskingring av allmänna medel vilket enligt spansk strafflag var ett annat och mer allvarligt brott än vanlig förskingring. De Salvador Torres dömdes dock i Högsta domstolen för vanlig förskingring med den omständigheten att han missbrukat sin offentliga ställning som straffskärpningsgrund.¹¹⁸

Vid Europadomstolen gjorde sökande gällande att domen mot honom grundades på en försvårande omständighet som inte åberopats i åtalet vilket var i strid med artikel 6:3 a) och hans rätt att bli informerad i detalj om vad som lades honom till last.¹¹⁹ Europadomstolen ansåg dock att sökandens position som chef för ett allmänt sjukhus utgjort en viktig del i det brott åtalet gällande, nämligen förskingring av allmänna medel, vilket innebar att omständigheten som kom att användas som straffskärpningsgrund varit känd för honom från början. De Salvador Torres fick därför antas ha insett att domstolarna kunde betrakta hans ställning som sjukhuschef som en försvårande omständighet vilket kunde påverka straffet och någon kränkning av artikel 6:3 a) ansågs därmed inte föreligga.¹²⁰

3.3.2.5 Analys

Det är inte helt enkelt att dra några slutsatser angående vilka mer exakta minimikrav som Europakonventionen ställer på gärningsbeskrivningen.

---

¹¹⁵ Domen, § 9-13.

¹¹⁶ Domen, §§ 59-67.

¹¹⁷ De Salvador Torres mot Spanien, 1996-10-24, (Appl. 21525/93).

¹¹⁸ Domen, §§ 7-13.

¹¹⁹ Domen, § 27.

¹²⁰ Domen, § 33.

Domstolens uttalanden är ofta generella och återkommer ständigt till betydelsen av omständigheterna i det särskilda fallet. Allt har sin grund i huruvida den tilltalades rätt till kontradiktion tillgodosetts vilket gör alla uttalanden beroende av fakta i det enskilda fallet. Domstolen har dock tryckt på den avgörande roll som gärningsbeskrivningen spelar i straffprocessen för den tilltalades utsikter att kunna förbereda ett fullvärdigt försvar vilket tyder på att kraven torde vara relativt högt ställda.

Fallet *Mattoccia mot Italien* behandlade angivande av information om tid och plats för gärningen men kan inte sägas uppställa några absoluta krav på att sådana uppgifter ska anges i gärningsbeskrivningen. Europadomstolen konstaterade att kravet i artikel 6:3 a) på att den tilltalade måste underrättas i detalj om innebörden av anklagelsen innebär att de faktiska omständigheter som ligger till grund för anklagelsen måste anges. Detta uttalande torde kunna tolkas så att det finns ett krav på detaljerade uppgifter angående de fakta som är av betydelse för anklagelsen.¹²¹ Men även detta krav på detaljerad information är i slutänden helt beroende av om den tilltalade kunnat förbereda sitt försvar. Kan det fastställas att den tilltalade har möjlighet att på ett fullgott sätt försvara sig utan att uppgifter om tid och plats för gärningen anges är kraven i artikel 6 uppfyllda.

3.3.3 Rättslig beteckning

Enligt Europadomstolen innebär kravet på att den tilltalade ska underrättas om *innebörden* (the nature) av anklagelserna att denne ska informeras om den rättsliga beteckningen på gärningarna i fråga. Till skillnad från vilka krav som kan ställas på angivelse av faktapåståenden har problematiken kring angivelse av gärningens rättsliga beteckning varit föremål för prövning i ett ansevärt antal rättsfall. En väsentlig del av arbetet har därför bestått av att sälla i den stora mängd material som finns då många av Europadomstolens domslut bekräftar en redan fastslagen princip. I detta avsnitt följer en redovisning av de mest betydelsefulla rättsfallen som antingen för första gången slår fast en princip eller på något sätt utvecklar en redan befintlig.

3.3.3.1 Pélissier och Sassi mot Frankrike – angivelse av brottsrubricering

Fallet *Pélissier och Sassi mot Frankrike*¹²² behandlar frågan om den brottsliga gärningens rättsliga rubricering i anklagelsen och domstolens möjligheter att döma till ansvar för ett annat lagrum än som åberopats i gärningsbeskrivningen.

Sökande i målet var Pélissier och Sassi, båda aktieägare i ett bolag som fick ekonomiska problem och sedermera gick i konkurs. Pélissier och Sassi

---

¹²¹ Heuman (2005/06), s. 537, not 7.

¹²² Pélissier och Sassi mot Frankrike, 1999-03-25, (Appl. 25444/94).

åtalades för konkursbrott men dömdes i appellationsdomstolen för medhjälp till sådant brott utan att medhjälpsfrågan berörts under rättegången annat än i en inläga från en målsägande. I Europadomstolen gjorde sökanden gällande att de hade dömts för ett annat brott än det som de åtalats för vilket stred mot rätten att informeras om anklagelserna i artikel 6:3 a) samt att få tid och möjlighet att förbereda sitt försvar i artikel 6:3 b).¹²³ Pélissier och Sassi menade att om de hade åtalats för medhjälp till konkursbrott hade de använt sig av en helt annan försvarsstrategi och lagt fram andra argument.¹²⁴ Den franska staten hävdade å andra sidan att domstolen ex officio kunde fatta beslut angående den rättsliga karaktäriseringen så länge avgörandet bygger på åtalade fakta. Staten ansåg att medhjälp till konkursbrott konstituerade ett element i den ursprungliga anklagelsen.¹²⁵

Domstolen slog först och främst fast att frågan huruvida rättegången uppfyller kriterierna för en rättvis rättegång måste ses utifrån processen i sin helhet.¹²⁶ Vidare poängterades att artikel 6:3 a) utöver den tilltalades rätt att informeras om de gärningar han anklagas för och på vilka åtalet grundas även innehåller en rätt för den tilltalade att underrättas om hur dessa gärningar *rubriceras*. Det föreligger även ett krav på att denna underrättelse ska vara *detaljerad*.¹²⁷ Europadomstolen ansåg att tillhandahållandet av en *fullständig* och detaljerad underrättelse om anklagelsen, och följaktligen den brottsrubricering som rätten kan komma att tillämpa i fallet, är en grundläggande förutsättning i brottmål när det kommer till att garantera en rättvis process.¹²⁸ Europadomstolen gick sedan vidare med att konstatera att artikel 6:3 a) och b) hör ihop och att rätten för den tilltalade att bli informerad om innebörden och grunden för anklagelserna måste betraktas i ljuset av den tilltalade rätt att förbereda sitt försvar.¹²⁹

Europadomstolen slog fast att det i det aktuella fallet inte hade fastställts att Pélissier och Sassi varit medvetna om att domstolen kunde komma att bedöma den åtalade gärningen som ett annat brott än det som angivits av åklagaren. Domstolen poängterade även behovet av att särskild hänsyn måste tas till sättet på vilket den tilltalade får information om anklagelsen och den viktiga roll som skriftliga detaljer angående brottet har i brottmålsprocessen.¹³⁰

Domstolen gick sedan vidare till att undersöka huruvida begreppen medhjälp och medverkan i fransk rätt var utformade på så sätt att de sökande bort inse att det fanns en möjlighet att det kunde dömas för dessa brott. Efter studiet av fransk rätt kom domstolen fram till att för att kunna döma för medhjälp eller medverkan krävdes en rad särskilda, kumulativa rekvisit var uppfyllda vilket gjorde att dessa brott skiljde sig markant från

---

¹²³ Domen, §§ 8-42.

¹²⁴ Domen, § 48.

¹²⁵ Domen, § 50.

¹²⁶ Domen, § 46.

¹²⁷ Domen, § 51.

¹²⁸ Domen, § 52.

¹²⁹ Domen, § 54.

¹³⁰ Domen, § 56.

huvudbrottet.¹³¹ Europadomstolen konstaterade att det räckte med att konstatera att det var *plausibelt* att försvaret hade utformats på ett annat sätt mot anklagelsen för medhjälp eller medverkan till konkursbrott än det gjordes i det aktuella fallet då endast konkursbrott behandlades.¹³²

Vidare ansågs att den rättsliga omklassificeringen av fakta i målet vilken skedde först i appellationsdomstolens dom var för sen och innebar att den tilltalade inte gavs chansen att försvara sig emot den punkten på ett praktiskt och effektivt sätt och inte heller i god tid.¹³³ I ljuset av den ovan sagda konkluderade Europadomstolen att Pélissiers och Sassis rätt enligt 6:3 a) och b) att underrättas i detalj om innebörden av och grunden för anklagelserna samt deras rätt att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar tillsammans med rätten till en rättvis rättegång i artikel 6:1 hade kränkts.¹³⁴

3.3.3.2 Laaksonen mot Finland – rättens möjlighet att omrubricera de angivna omständigheterna

I målet *Laaksonen mot Finland*¹³⁵ hade sökande åtalades för gäldenärsbrott. Han frikändes av tingsrätten men dömdes i hovrätten för medhjälp till gäldenärsbrott utan att han givits möjlighet att bemöta den ändrade brottsrubriceringen.¹³⁶ Inför Europadomstolen gjorde Laaksonen gällande att hovrättsdomen utgjorde en kränkning av hans rättigheter under artikel 6:1 samt 6:3 a) och b) eftersom åklagaren varken presenterat någon alternativ gärningsbeskrivning eller låtit hålla någon muntlig förhandling angående ändringen vilket inneburit att domen hade kommit som en överraskning för honom.¹³⁷

Europadomstolen inledde med att poängtera att vid bedömningen av huruvida rättegången varit rättvis måste förfarandet beaktas i sin helhet. Vidare konstaterades att de i 6:3 angivna garantierna utgör särskilda aspekter av den generella rätten till en rättvis rättegång i artikel 6:1 vilket i detta fall ledde Europadomstolen till beslutet att Laaksonens ansökan skulle avgöras med utgångspunkt i artikel 6:1.

Domstolen fortsatte med att påminna om principen att den tilltalades rätt att underrättas om anklagelserna måste ses i ljuset av dennes möjlighet att förbereda sitt försvar. Beträffande denna fråga i det aktuella fallet konstaterade Europadomstolen att de i gärningsbeskrivningen angivna faktiska omständigheterna inte hade ändrats under processens gång, vilket inte heller hade skett angående tiden för gärningens utförande. När den finska hovrätten fann att den tilltalade gjort sig skyldig till medhjälp till

---

¹³¹ Domen, §§ 57-58.

¹³² Domen, § 60.

¹³³ Domen, § 62.

¹³⁴ Domen, § 63.

¹³⁵ Laaksonen mot Finland, 2007-04-12, (Appl. 70216/01).

¹³⁶ Domen, §§ 7-13.

¹³⁷ Domen, § 26.

gäldenärsbrott hade detta alltså skett utifrån de omständigheter som angivits i gärningsbeskrivningen, hovrätten hade endast valt att karaktäriserat dessa på ett annat sätt än åklagare. Europadomstolen konstaterade att detta var tillåtet enligt finsk rätt vid det aktuella tillfället.¹³⁸

Domstolen fortsatte med att behandla den reservation till Europakonventionen Finland gjort avseende rätten till en muntlig förhandling vilket inneburit att Laaksonen i detta fall inte hade någon generell rätt till en muntlig förhandling. Europadomstolen konstaterade att även om denna reservation var fullt giltig så innebar inte detta att finska domstolar var undantagna från skyldigheten att garantera en rättvis process. Den finska hovrätten hade utan att först hålla en muntlig förhandling, tillämpat ett annat lagrum än det som åberopats i gärningsbeskrivningen vilket betytt att domen kom som en överraskning för Laaksonen. Han hade även fått ett stängare straff än som åberopats i åtalet och detta sammantaget innebar att Laaksonen inte givits en rättvis process i enlighet med 6:1.¹³⁹

3.3.3.3 Miraux mot Frankrike – försök till brott och fullbordat brott

I fallet *Miroux mot Frankrike*¹⁴⁰ hade den tilltalade åtalats för försök till brott men sedan dömt för fullbordat brott. Miraux åtalades inför en jurydomstol för försök till våldtäkt och sexuellt tvång. Vid huvudförhandlingens slut ställde domstolens ordförande ett antal frågor som juryn och domstolen skulle besvara varav en gällde huruvida Miraux gjort sig skyldig till våldtäkt. Juryn fann att han gjort sig skyldig till fullbordad våldtäkt och han dömdes till ett långt fängelsestraff.¹⁴¹

Miroux klagade till Europadomstolen som slog fast att en skillnad i svårighetsgrad förelåg mellan försök till våldtäkt och våldtäkt vilket kunde påverka juryns inställning till bevisfrågor och till straffet. Det kunde antas att ändringen från försök till fullbordat brott hade lett till ett strängare straff och detta hade skett utan att Miraux givits tillfälle att bemöta den nya rubriceringen och konsekvenserna av ändringen. Miraux hade därmed inte underrättats i detalj om anklagelserna emot honom och inte kunnat bemöta dessa vilket inneburit en kränkning av artikel 6:3 a).¹⁴²

3.3.3.4 I.H. m.fl. mot Österrike – gradindelning av brott

Sökande i *I.H. m.fl. mot Österrike*¹⁴³ hade i nationell domstol åtalats för våldtäkt men dömts för grov våldtäkt vilket medfört att en strängare straffskala blivit tillämplig. Inför Europadomstolen gjorde de gällande att

---

¹³⁸ Domen, §§ 30-31.

¹³⁹ Domen, §§ 32-33.

¹⁴⁰ *Miroux mot Frankrike*, 2006-09-26, (Appl. 73529/01).

¹⁴¹ ur Danelius, Hans, *Europadomstolens domar - tredje kvartalet 2006*, SvJT 2006 s 934, s. 957.

¹⁴² *Ibid.*, s. 958.

¹⁴³ *I.H. m.fl. mot Österrike*, 2006-04-20, (Appl. 42780/98).

rättens omklassificering av gärningen utan någon ändring av åtalet gjorts stod i strid artikel 6:1 a) och b).¹⁴⁴

Europadomstolen konstaterade att rätten att försvara sig förutsätter att den tilltalade får fullständig och detaljerad information om anklagelsen som riktas mot honom, inklusive uppgift om den rättsliga klassificeringen av brottet. Enligt Europadomstolen måste en sådan underrättelse lämnas antingen vid åtalet eller på annat sätt under rättegången genom formell eller implicit justering av åtalet.¹⁴⁵ Domstolen ansåg det inte vara nog med rena hänvisningar till en abstrakt möjlighet för rätten att komma till en annan slutsats än den åtalet anger i fråga om brottets rubricering.¹⁴⁶ Genom att döma för grov våldtäkt vilket innebar en rättslig omklassificering skulle domstolen erbjuda den tilltalade tillräcklig tid och möjlighet att utöva sin rätt till försvar på ett praktiskt och effektivt sätt. Sökande hade inte heller getts någon möjlighet till kontradiktion i senare instans vilket sammantaget innebar att en kränkning av de aktuella artiklarna förelåg.¹⁴⁷

3.3.3.5 Dallos mot Ungern – principen om läkning av brister i processen i en högre instans

Målet *Dallos mot Ungern*¹⁴⁸ behandlar omklassificering den åtalade gärningens rättsliga karaktär samt principen om att brister i processen i en instans kan läkas i en annan. Den sökande, Dallos, arbetade som verkställande direktör i ett bolag och åtalades för förskingring vilket han också dömdes för i första instans. Dallos överklagade domen till regiondomstolen som istället fann att han gjort sig skyldig till bedrägeri, inte förskingring. Dallos överklagade även denna dom och gjorde gällande att ändringen brottsbeteckningen stred mot gällande processuella regler. Efter huvudförhandling i Högsta domstolen där såväl Dallos försvarare som åklagaren medverkat kom även denna domstol fram till att Dallos gjort sig skyldig till bedrägeri och fastställde därmed regiondomstolens dom.¹⁴⁹ Inför Europadomstolen gjorde Dallos gällande att regiondomstolens omrubricering av den åtalade gärningen inneburit att han inte fått en rättvis rättegång i enlighet med artikel 6.¹⁵⁰

Domstolen började med att framhålla att Dallos inte varit medveten om att regiondomstolen kunde komma att ändra den rättsliga karaktäriseringen vilket hade haft negativ inverkan på hans möjligheter att försvara sig. Däremot ansåg Europadomstolen att det faktum att saken prövats på nytt i Högsta domstolen där även en offentlig förhandling hållits var av avgörande betydelse och hade inneburit att Dallos haft möjlighet att ändra sitt försvar i enlighet med den omformulerade brottsrubriceringen. Vid en bedömning av

---

¹⁴⁴ Domen, §§ 11-22.

¹⁴⁵ "Formal or implicit extension of the charges".

¹⁴⁶ Domen, § 34.

¹⁴⁷ Domen, §§ 38-39.

¹⁴⁸ Dallos mot Ungern, 2001-03-01, (Appl. 29082/95).

¹⁴⁹ Domen, §§ 10-16.

¹⁵⁰ Domen, § 42.

processen i sin helhet hade Dallos givits möjlighet att försvara sig på ett tillräckligt sätt och den brist i handläggningen som förekommit i regiondomstolen hade botats i Högsta domstolen. Någon kränkning av artikel 6 hade därmed inte förekommit.¹⁵¹

3.3.3.6 Sipavičius mot Litauen – betydelsen av att se till processen i sin helhet

Åtalet emot sökande i *Sipavičius mot Litauen*¹⁵² avsåg tjänstemissbruk och bedrägeri men då uppsåt inte kunnat styrkas dömdes han i regiondomstolen för vårdslös tjänsteövning. Sipavičius överklagade domen med hänvisning till att han dömts för ett annat brott än det åtalet avsåg men såväl appellationsdomstolen som Högsta domstolen avslag hans överklagan. Sökande klagade då till Europadomstolen där han hävdade att han i strid mot artikel 6:1 inte fått en rättvis rättegång då han dömts för ett annat brott än det han åtalats för.¹⁵³

Domstolen konstaterade att Sipavičius inte varit medveten om att regiondomstolen kunde komma att omklassificera åtalet vilket säkerligen försämrat hans förmåga att försvara sig. Däremot framhölls vikten av att se till processen i sin helhet, inklusive förfarandet vid överklagan. I det aktuella fallet hade de båda övre instanserna gjort en omprövning av alla relevanta rättsliga såväl som faktiska omständigheter och den tilltalade hade även getts möjlighet att uttala sig i muntlig förhandling. Europadomstolen drog därmed slutsatsen, med hänvisning till Dallos mot Ungern, att de brister som förelegat i processen hade botats genom att den tilltalade getts möjlighet att inför domstolen uttala sig om den omklassificering av brottsrubriceringen som skett och någon kränkning av konventionen förelåg ej.¹⁵⁴

3.3.3.7 Juha Nuutinen mot Finland – brister i processen som inte botats i högre instans

I *Juha Nuutinen mot Finland*¹⁵⁵ hade den sökande åtalats för skattebrott vilket han också dömdes för i tingsrätten men efter att ha överklagat ärendet ändrade hovrätten domen till att gälla medhjälp till skattebrott.¹⁵⁶ Inför Europadomstolen gjorde Nuutinen gällande att han inte fått någon rättvis rättegång då han dömts för medhjälp trots att han åtalats som gärningsman.¹⁵⁷

Domstolen fann först och främst att hovrätten inte på något sätt hade modifierat tidpunkten för gärningens utförande. Dock hade den slutliga

---

¹⁵¹ Domen, §§ 49-52.

¹⁵² Sipavičius mot Litauen, 2002-02-21, (Appl. 49093/99).

¹⁵³ Domen, §§ 8-23.

¹⁵⁴ Domen, §§ 27-33.

¹⁵⁵ Juha Nuutinen mot Finland, 2007-04-24, (Appl. 45830/99).

¹⁵⁶ Domen, §§ 7-16.

¹⁵⁷ Domen, § 22.

domen innehållit omständigheter som inte utgjorde något element i det ursprungliga åtalet vilket inneburet att sökandens möjligheter att försvara sig begränsats. Vidare fastslog Europadomstolen att felet inte botats genom att saken överklagats till högsta instans. I det aktuella fallet hade Högsta domstolen endast beaktat frågan om prövningstillstånd skulle ges, vilket skiljde sig från fallet i exempelvis Dallos mot Ungern där den tilltalade getts möjlighet bemöta alla rättsliga och faktiska aspekter av anklagelsen inför rätten. En kränkning av artikel 6:1 samt 6:3 a) och b) förelåg därmed.¹⁵⁸

3.3.3.8 Gea Catalán mot Spanien – felskrivning i åtalet

I fallet *Gea Catalán mot Spanien*¹⁵⁹ var det fråga om en felskrivning i åtalet gällande en straffskärpningsgrund. Gea Catalán arbetade som banktjänsteman och åtalades för bedrägeri då han använt sin ställning på banken för att komma över stora summor pengar. I åtalet angavs även vissa försvårande omständigheter i enlighet med artikel 529 punkt 1 i den spanska strafflagen (bedrägeri avseende egendom av särskild samhällelig betydelse såsom livsnödvändiga varor och bostäder). Domstolen dömde honom däremot med tillämpning av en annan straffskärpningsgrund, artikel 529 punkt 7 avseende storleken på belopp som bedrägeriet avsåg. Gea Catalán överklagan till Högsta domstolen avslogs med hänvisning till att det handlat om ett skrivfel vilket den tilltalade torde ha insett då en tillämpning av den angivna straffskärpningsgrunden på fakta i målet skulle ha varit absurd.¹⁶⁰

Gea Catalán gjorde inför Europadomstolen gällande att han i strid med artikel 6:3 a) inte fått en fullständig underrättelse om anklagelserna emot honom. Medan Kommission ansåg att Gea Catalán inte på ett tillräckligt sätt informerats om brottsbeteckningen lade Europadomstolen stor vikt vid att han i förundersökningsstadiet underrättats om att anklagelsen gällde artikel 529 punkten 7 samt att en tillämpning av punkten 1 samma artikel varit uppenbart ologiskt. Någon kränkning ansågs inte föreligga då det var uppenbart att det handlade om en felskrivning.¹⁶¹

3.3.3.9 Colak mot Tyskland – betydelsen av uttalanden som gjorts av rätten

I målet Colak mot Tyskland¹⁶² aktualiserades frågan angående hur stor vikt försvaret kunnat lägga på ett uttalande gjort av rättens ordförande angående hur domstolen skulle komma att bedöma brottsrubriceringen. Colak åtalades för försök till mord efter att i ett berusat tillstånd ha knivskurit en man i magen. Under processen gjorde domstolen ett uttalande om att det var möjligt att den tilltalade kunde dömas för grov misshandel istället och rättens ordförande ska också utanför rättsalen ha indikerat att domstolen skulle döma för detta och inte för mordförsök vilket medfört att försvaret

---

¹⁵⁸ Domen, §§ 32-33.

¹⁵⁹ Gea Catalán mot Spanien, 1995-02-10, (Appl. 19160/91).

¹⁶⁰ Domen, §§ 7-14.

¹⁶¹ Domen, §§ 18-30.

¹⁶² Colak mot Tyskland, 1988-12-06, (Appl. 9999/82).

utformats helt utifrån dessa uppgifter. Colak dömdes dock tillslut för försök till mord.¹⁶³

Inför Europadomstolen gjorde Colak gällande att han inte fått en rättvis rättegång i enlighet med artikel 6:1 då han utan att underrättats om saken dömts för mordförsök trots ordförandens uttalade. Domstolen fann att gärningsbeskrivningen i fallet avsåg försök till mord och att uttalandena som gjorts av rättsens ordförande inte varit sådana att den tilltalade hade kunnat utgå ifrån att han inte skulle kunna dömas för det i åtalet angivna, mer allvarliga brottet. Någon kränkning av rätten till en rättvis rättegång förelåg alltså inte.¹⁶⁴

3.3.3.10 Sadak m.fl. mot Turkiet – ändringar av grunden för åtalet

Målet *Sadak m.fl. mot Turkiet*¹⁶⁵ behandlade bland annat frågan om de tilltalades rättigheter enligt artikel 6:3 a) och b) hade tillgodosetts då åklagaren ändrat grunden för åtalet på rättegångens sista dag varpå rätten även grundad sin dom på.

De sökande var före detta parlamentsledamöter, tillhörande ett av författningsdomstolen upplöst parti, som åtalades för landsförräderi enligt den turkiska strafflagens artikel 125. Den sista dagen av rättegången fick de tilltalade veta att åklagaren ändrat åtalet till att gälla artikel 168 i strafflagen vilken reglerade brottslig tillhörighet av en väpnad grupp. Domstolen erbjöd de tilltalade att bemöta de nya anklagelserna men de ansåg sig inte kunna göra det då deras advokater inte var närvarande. Sadak m.fl. dömdes samma dag till långa fängelsestraff för ansvar enligt artikel 168, en dom som senare fastställdes av Kassationsdomstolen.¹⁶⁶

I sin dom konstaterade Europadomstolen att det var odiskutabelt att det rörde sig om en omklassificering av anklagelsen i åtalet vilket medförde en skyldighet för domstolen att ge de tilltalade möjlighet att bemöta ändringen på ett effektivt sätt. Vidare hade domstolen i och med att ändringen skedde under rättegångens sista dag inte givit de tilltalade tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar. Domstolen ansåg att ändringen uppenbarligen skett för sent och framhöll att den nationella domstolen istället skulle ha skjutit upp förhandlingen. Sammantaget konkluderade Europadomstolen att sökandens rätt att i detalj underrättas om innebörden och grunden för anklagelserna samt ges tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar kränkts.¹⁶⁷

---

¹⁶³ Domen, §§ 8-26.

¹⁶⁴ Domen, §§ 29-31

¹⁶⁵ Sadak m.fl. mot Turkiet (No 1), 2001-07-17, (Appl. 29900/96, 29901/96, 29902/96, 29903/96).

¹⁶⁶ Domen, §§ 7-22.

¹⁶⁷ Domen, §§ 57-58.

3.3.3.11 Analys

Frågan om kraven på angivande av gärningsbeskrivningens rättsliga beteckning har varit föremål för ett stort antal rättsfall och Europadomstolen har utvecklat en relativt detaljerad praxis på området.

Pélissier och Sassi mot Frankrike är det ledande fallet där en rad principer slogs fast. Enligt domstolen finns ett uttryckligt krav i artikel 6:3 a) den tilltalade ska underrättas om rubriceringen av de anklagelser som riktas mot honom och att denna information ska vara fullständig och detaljerad. En omklassificering av ett brott under processen kan nämligen enligt Europadomstolen försvaga den tilltalades försvarsmöjligheter och den tilltalade måste därför alltid göras uppmärksam på att anklagelsen kan få en annan rättslig karaktärisering.

Det domstolen lägger avgörande vikt vid är huruvida den tilltalade vid en omklassificering av brottsrubriceringen givits möjlighet att bemöta ändringen. Som en konsekvens av detta krävs att den tilltalade underrättas om ändringarna. Däremot verkar det inte finnas några strikta formkrav för underrättelsen då den enligt Europadomstolen kan lämnas antingen vid åtalet eller på annat sätt under rättegången genom formell eller implicit justering av åtalet. Hänvisningar till rent abstrakta möjligheter att rätten i fråga om brottets rubricering kan komma till en annan slutsats än den åtalet anger anses dock inte vara nog.¹⁶⁸ Angående tiden för när underrättelsen ska ske konstaterade domstolen i Sadak m.fl. mot Turkiet att en ändring av grunden för talan under den sista rättegångsdagen skett för sent då den tilltalade inte givits tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar.

Den av Europadomstolen stadgade principen om att brister i processen i en instans kan läkas i en annan ligger också i linje med domstolens fokus processen i sin helhet. Detta bekräftar även domstolens roll som subsidiär till medlemsstaternas nationella domstolar.

3.4 Rättsverkningar av en oklar gärningsbeskrivning

Europakonventionen anger inte uttryckligen vilka rättsverkningar som kan komma att inträda i de fall då anklagelsen inte är tillräckligt preciserad och frågan är därmed inte helt enkel att besvara. I sina avgöranden fastställer Europadomstolen först och främst huruvida den berörda staten brutit mot konventionen eller ej och även om domstolen samtidigt har möjlighet att tilldöma den förfördelade parten skälig gottgörelse innebär detta normalt skadestånd.¹⁶⁹ Detta medför att det är svårt att utifrån rättsfallen utläsa några eventuella rättsverkningar och följande redogörelse baseras därför huvudsakligen på hur frågan har behandlats i doktrinen.

---

¹⁶⁸ I.H. m.fl. mot Österrike, § 34.

¹⁶⁹ Se artikel 41 Europakonventionen.

En fråga som har utvecklats av Heuman är om det enligt Europakonventionen krävs att åtalet avvisas då åklagaren inte lyckats åstadkomma en tillräckligt preciserad gärningsbeskrivning. Europakonventionen förutsätter att den tilltalade ska få del av anklagelseakten utan dröjsmål vilket knyter an till den tilltalades rätt att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar.¹⁷⁰ Enligt Heuman innebär detta att konventionsbestämmelsen inte kan tolkas på så sätt att den medger att en brottmålsprocess får föras till sitt slut utan att åklagaren lyckats åstadkomma en tillräckligt detaljerad gärningsbeskrivning. Den tilltalade måste ges möjlighet att försvara sig mot de anklagelser som anges i åtalet vilket förutsätter att dessa har en viss grad av precision. Enligt Heuman talar denna tolkning av konventionen för att nationell domstol bör avvisa åtalet om åklagaren inte kan prestera en godtagbar gärningsbeskrivning innan den åtalade ska försvara sig. Heumans slutsats är att frågor om gärningsbeskrivningen bör klaras ut före huvudförhandlingen inleds.¹⁷¹

Ett annat sätt att försöka utröna eventuella rättsverkningar av en oklar gärningsbeskrivning är att titta på konventionens oskyldighetspresumtion och huruvida denna eventuellt kan utgöra grund för domstolen att avvisa ett obestämt åtal vilket åklagaren utgår ifrån ska kunna förtydligas under processen. Artikel 6:2 i Europakonventionen anger att var och en som blivit anklagad för brott ska betraktas som oskyldig till dess att hans skuld lagligen fastställts, vilket omfattar även myndighetspersoner. En åklagare får inte föregripa skuldfrågan men detta innebär dock inte ett förbud mot att åtal väcks trots att gärningsbeskrivningen är oklar. Däremot får åklagaren inte påstå i stämningsansökan eller i ett skriftligt beslut att lägga ned förundersökningen att ett brott är bevisat.¹⁷² Utifrån vad som i övrigt gäller för rättskraften för avvisningsbeslut skulle detta kunna innebära att frågor om huruvida den tilltalade begått brott lämnas öppna för alltid. Ett avvisningsbeslut hindrar nämligen inte åklagaren från att ta upp åtalet igen med en tillräckligt detaljerad gärningsbeskrivning samtidigt som det inte finns någon skyldighet att göra detta.¹⁷³ Med hänsyn till detta torde man kunna hävda att den tilltalade enligt Europakonventionen har rätt till en fällande eller friande dom då allmänt åtal tagits upp. En viktig del i oskyldighetspresumtionen är nämligen att den tilltalade har en rätt att begära en frikännande dom vilket hindrar att åtal tas upp på nytt för samma gärning.¹⁷⁴

---

¹⁷⁰ Se exempelvis *Mattoccia mot Italien*, domen § 60

¹⁷¹ Heuman (2007), s. 539 ff.

¹⁷² Se *Daktaras mot Litauen*, 2000-10-10, (Appl. 42095/98) och *Nowak* (2003), s. 296f.

¹⁷³ Fitger (1998), *Del 3*, 45:14.

¹⁷⁴ Nowak (2003), s. 431.

3.5 Sammanfattande kommentarer

Det är lätt att se mönster i Europadomstolens praxis som följer en tydlig linje angående den tilltalades rätt att informeras om anklagelserna. Först och främst har domstolen konstaterat att den tilltalades rätt att informeras om innebörden och grunden för anklagelsen i artikel 6:3 a) måste ses i ljuset av den tilltalades rätt att förbereda sitt försvar i artikel 6:3 b). Precisionskravet för underrättelsen är beroende av omständigheterna i det särskilda fallet men den tilltalade måste alltid förses med tillräcklig information för att fullt ut förstå anklagelserna som riktas emot honom med hänsyn till möjligheten att förbereda sitt försvar.

Domstolen har vidare slagit fast att gärningsbeskrivningen spelar en avgörande roll i straffprocessen genom att det är vid dess delgivande som den tilltalade formellt och skriftligen underrättas om de faktiska och rättsliga omständigheter som anklagelsen emot honom handlar om. Den tilltalade måste underrättas i detalj om innebörden av anklagelsen vilket innebär de faktiska omständigheter som ligger till grund för anklagelsen samtidigt som anklagelsen även ska innehålla detaljerade uppgifter om den åtalade gärningens rättsliga klassificering, alltså brottsrubriceringen. Denna underrättelse om innebörden av och grunden för anklagelsen ska också vara fullständig. Om domstolen anser att en åtalad gärning är att hänföra till ett annat lagrum än det som angivits av åklagaren ska domstolen i regel inte döma den tilltalade enligt detta nya lagrum utan att först ha berett honom tillfälle att uttala sig avseende ändringen.

Frågan huruvida kraven i artikel 6 är uppfyllda måste bedömas utifrån processen i sin helhet. Brister avseende den tilltalades möjlighet att försvara sig i en instans kan botas genom att den tilltalade i högre instans får möjlighet att bemöta anklagelsen. Detta förutsätter dock en omprövning av alla relevanta rättsliga såväl som faktiska omständigheter. Det avgörande testet är dock alltid huruvida den tilltalade i det enskilda fallet haft en faktisk möjlighet att försvara sig emot de anklagelser som riktas mot honom.

4 Analys

4.1 Inledning

Medan Europakonventionens regler utgörs av mer generella riktlinjer som ska passa in i ett större antal vitt skilda rättssystem är RB:s regler anpassade efter den heltäckande svenska rättsordningen och är betydligt mer detaljerade. En jämförelse mellan dessa två system är därför inte helt enkel och det kan vara svårt att dra alltför långtgående slutsatser angående skillnader i tolkning och resultat. Olikheterna utesluter dock på intet sett en komparation men förutsätter att de alltid tas i beaktande.

Den kontradiktoriska principen och de rättigheter som den tillerkänner den tilltalade präglar såväl RB som Europakonventionens regler. Betydelsen av underrättelsen om anklagelserna betonades redan i motiven till 1948 års RB eftersom gärningsbeskrivningen utgör grunden för hela rättegången. Även Europadomstolen har framhållit den avgörande roll som gärningsbeskrivningen spelar i brottmålsprocessen. I *Kamasinski mot Österrike* förklarade domstolen att det är vid delgivandet av gärningsbeskrivningen som den tilltalade formellt och skriftligen underrättas om de faktiska och rättsliga omständigheter som anklagelsen emot honom handlar om och underströk vikten av underrättelsen för straffprocessen. Nedan följer en sammanställning av de krav som RB respektive Europakonventionen ställer på gärningsbeskrivningens utformande och sedan en analys av i vilken utsträckning de båda systemens krav motsvarar varandra.

4.2 Faktapåståenden

Enligt bestämmelsen i RB ska åklagaren ange tid, plats samt de övriga omständigheter som krävs för gärningens kännetecknande. Denna gärningsbeskrivning anger vad det är som den tilltalade har att försvara sig mot och uppgifternas precision och konkretion är i många fall avgörande för den tilltalades möjlighet att vederlägga dessa påståenden. Angående *preciseringskraven för tid och plats* uttalade HD i NJA 1991 s. 83 att det är möjligt att i viss mån lämna dessa uppgifter öppna om gärningen kan anses styrkt på annat sätt. Rättsfallet har kritiserats kraftigt men HD har likväl hänvisat till fallet i efterföljande mål vilket torde innebära att det har viss relevans som prejudikat. I Europakonventionen artikel 6:3 a) anges att den tilltalade ska underrättas i detalj om anklagelserna emot honom vilket behandlades i *Mattoccia mot Italien*. I det fallet fann Europadomstolen att på grund av bland annat brister i underrättelsen beträffande tid och plats för händelsen hade den tilltalade inte underrättats i detalj om anklagelserna mot honom och en kränkning av artikel 6:3 a) förelåg därmed. Domstolen förklarade att kravet på underrättelse i detalj om innebörden av anklagelsen

innebär att de faktiska omständigheter som ligger till grund för anklagelsen måste anges. En möjlig slutsats av detta uttalande skulle kunna vara att det enligt Europakonventionen finns ett absolut krav på detaljerade uppgifter angående de fakta som är av betydelse för anklagelsen.¹⁷⁵ Det betyder även att Europadomstolen ställer relativt höga krav på gärningsbeskrivningen och är uppgifter om tid och plats för gärningen betydelsefulla för den tilltalades möjligheter att förbereda sitt förvar *måste* således dessa uppgifter anges. Likväl är det i slutänden den faktiska möjlighet som den tilltalade i det aktuella fallet haft att förbereda sitt försvar och på ett effektivt sätt bemöta de anklagelser som riktar emot honom. Finns det övrig bevisning som är stark nog torde detta kunna kompensera brister avseende uppgifter om exakt tid och plats för gärningen så länge den tilltalade haft möjlighet att försvara sig. Slutsatsen av detta blir att såväl RB som Europakonventionen kräver att den tilltalade i regel ska underrättas om tid och plats då den påstådda gärningen begicks. Båda systemen medger dock att sådana uppgifter i viss mån kan lämnas öppna under förutsättning att gärningen kan styrkas på annat sätt. Det är alltså upp till domaren i det enskilda fallet att avgöra huruvida brister angående tid och plats utgör hinder för en fällande dom eller inte. RB och dess relaterade praxis måste därmed anses stämma överens med Europakonventionen och den kontradiktoriska principens krav angående underrättelse om tid och plats för gärningen.

Det ytterligare krav på faktapåstående som 45:4 1 st 3 p RB ställer är att de *övriga omständigheter* som krävs för gärningens kännetecknande anges. Här har HD i fallet NJA 2003 s. 486 konstaterat att bestämmelsen inte kräver att åklagaren i detalj måste beskriva den brottsliga gärningen utan att det räcker med de omständigheter som är tillräckliga för gärningens kännetecknande.¹⁷⁶ Hur detta uttalande ska tolkas är inte helt enkelt att avgöra. Själva lagtexten kräver att omständigheter som är nödvändiga för gärningens kännetecknande anges och det är inte alls omöjligt att gärningen går att identifiera utan någon mer ingående redogörelse. I de flesta fall är däremot en närmare precisering nödvändig för att den tilltalade ska ha möjlighet att försvara sig och då kommer HD:s uttalande om att det inte finns något krav på en detaljerad beskrivning av den brottsliga gärningen i en annan dager. Uttalandet kan också ställas mot de regler som Europakonventionen uppställer. Enligt artikel 6:3 a) har var och en som blivit anklagad för brott rätt att utan dröjsmål, på ett språk som han förstår och i detalj, underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom. Domstolen har i sin praxis uttryckt att den tilltalade *måste* underrättas i *detalj* om innebörden av anklagelsen vilket innebär de faktiska omständigheter som ligger till grund för anklagelsen.¹⁷⁷ En sådan detaljerad underrättelse är enligt Europadomstolen en förutsättning för att rättegången ska anses rättvis. I ljuset av Europadomstolens tolkning av konventionens krav är det inte helt enkelt att förstå HD:s uttalande i NJA 2003 s. 486 beträffande avsaknaden av ett krav på en detaljerad redogörelse. Det är mycket möjligt att denna tolkning av kraven på gärningsbeskrivningen

---

¹⁷⁵ Bland annat Heuman föreslår en sådan tolkning, Heuman (2005/06), s. 537, not 7.

¹⁷⁶ NJA 2003 s. 486, s. 489.

¹⁷⁷ Mattoccia mot Italien, § 59.

stämmer överens med RB:s krav vilket har föreslagits av Heuman.¹⁷⁸ Det uttryckliga kravet i lagtexten innebär att endast de omständigheter som krävs för gärningens kännetecknande ska anges och motiven till lagen kan inte heller sägas gå längre i sina krav. Däremot är de svenska domstolarna skyldiga att beakta Europakonventionen och dess praxis i sin rättstillämpning och Europadomstolen har i ett flertal fall konstaterat att en detaljerad underrättelse om de anklagelser som riktas emot den tilltalade är en grundläggande förutsättning för en rättvis rättegång i brottmål. En ytterligare tänkbar förklaring till uttalandet som föreslagits av Heuman är att HD använde ordet detalj i en annan mening än konventionen för att markera att det inte fordras några långtgående preciseringar av olika gärningsmoment. Men även om HD skulle ha använt detalj på ett annat sätt än det som avses i Europakonventionen blir uttalande missvisande. Europakonventionen kräver detaljerade anklagelser avseende de faktiska omständigheter som ligger till grund för åtalet och den tolkning som HD gjort torde stå i direkt strid med detta krav.

Europadomstolen har uttalat att kravet på hur detaljerad anklagelsen måste vara beror på omständigheterna i det särskilda fallet. Det som är avgörande är att den tilltalade till fullo ska förstå de anklagelser som riktas mot honom så att han har möjlighet att förbereda sitt försvar. Uppgifter om tid och plats för gärningen är, som visats ovan, inte alltid av avgörande betydelse vilket innebär att något absolut krav på att dessa uppgifter måste anges i gärningsbeskrivningen inte kan sägas existera. Däremot har Europadomstolen vid ett flertal tillfällen uttalat att de faktiska omständigheter som är av betydelse för anklagelsen måste anges i detalj. I ljuset av denna praxis torde enligt min mening svenska domstolar ha möjlighet att ställa högre krav än vad som görs idag. Omständigheter som är av betydelse för den tilltalades försvarsmöjligheter måste anges i detalj och allt talar för att detta torde ske redan i den i stämningsansökan angivna gärningsbeskrivningen. Däremot anser jag att den existerande lydelsen i RB 45:4 1 st 3 p RB kan tolkas på så sätt att Europakonventionens krav uppfylls och någon lagändring, vilket föreslagits av bland annat Heuman, torde inte vara nödvändig.¹⁷⁹ Att de omständigheter som krävs för gärningens kännetecknande ska anges omfattar indirekt ett krav på att gärningsbeskrivningen i vissa fall måste ha en hög precision. Den av HD gjorda tolkningen är om inte felaktig så i alla fall missvisande men någon lagändring behövs inte eftersom paragrafen uppenbarligen innefattar ett krav på detaljerade uppgifter i de fall då det är nödvändigt för gärningens kännetecknande.

4.3 Rättslig beteckning

Enligt 45:4 1 st 3 p RB ska åklagaren i gärningsbeskrivningen ange det eller de lagrum som är tillämpliga. Angående domstolens möjlighet att avvika

---

¹⁷⁸ Heuman (2005/06), s. 537.

¹⁷⁹ Ibid, s. 548.

från den rättsliga beteckningen anger 30:3 RB att rätten inte är bunden av yrkande beträffande brottets rättsliga beteckning eller tillämpliga lagrum. Förutsättningen för att rätten ska kunna tillämpa ett annat lagrum än det åklagaren åberopat är att gärningsbeskrivningen ger underlag för en sådan dom. Vidare är det enligt ett motivuttalande även lämpligt att rätten låter parterna uttala sig med anledning av den nya situationen.

HD har i NJA 2004 s. 757 uttalat att tillhandahållandet av en fullständig och detaljerad information om anklagelsen och vid *behov* den brottsrubricering som rätten kan komma att tillämpa är en viktig förutsättning för den tilltalades möjlighet att försvara sig. Enligt detta uttalande föreligger alltså enligt HD inget absolut krav i svensk rätt på att den tilltalade ska upplysas om den brottsliga rubriceringen. Europadomstolens tolkning av kraven på gärningsbeskrivningens rättsliga beteckning ser något annorlunda ut. Domstolen har uttalat att anklagelsen inte bara ska innehålla uppgifter om de faktiska grunderna för åtalet utan även den rättsliga karaktäriseringen av dessa gärningar. En fullständig och detaljerad underrättelse om anklagelsen är en viktig förutsättning för en rättvis rättegång i enlighet med artikel 6 Europakonventionen. Denna rätt att informeras om de faktiska såväl som de rättsliga grunderna ska ses i ljuset av den tilltalades rätt att försvara sig. Frågan är nu hur detta stämmer överens med reglerna enligt RB samt HD:s praxis. Den uttryckliga lagtexten i 45:4 1 st 3 p RB stadgar att tillämpliga lagrum ska anges och även om 30:3 RB anger att rätten inte är bunden av de i gärningsbeskrivningen angivna lagrummen finns inget i paragrafen som föreskriver att brottslig rubricering inte måste anges. Det som är intressant är det i NJA 2004 s. 757 uppställda behovsrekvisitet vilket tyder på att HD till viss del ställer andra krav på angivande av brottsrubricering. Av målet Pélissier och Sassi mot Frankrike följer att den tilltalade har rätt att i detalj underrättas om den rättsliga beteckningen.¹⁸⁰ Detta är följaktligen en tvingande rättsgrundsats.¹⁸¹ Europadomstolen uppställer alltså inget behovsrekvisit utan fastslår att den tilltalade alltid måste underrättas om anklagelsens brottsliga rubricering. HD:s slutsats i NJA 2004 s. 757 att den brottsliga beteckningen inte alltid måste anges är alltså en inskränkning av Europadomstolens praxis och strider därmed mot Europakonventionens krav.

Nästa fråga är vilka krav som ställs på hur den föreskrivna underrättelsen om den brottsliga rubriceringen ska ske. 30:3 RB anger att rätten inte är bunden av gärningsbeskrivningens rättsliga beteckning utan prövar *ex officio* frågor om brottets rubricering. Enligt motiven är det dock lämpligt att rätten låter parterna uttala sig med anledning av den ändrade brottsrubriceringen. I NJA 2004 s. 757 ansåg HD den tilltalade genom hovrättens åtgärd att inhämta parternas yttrande, med angivande av vilken rubricering som var aktuell, hade haft tillräckliga möjligheter att försvara sig mot den anklagelse som riktats mot honom.¹⁸² Även Europadomstolen har slagit fast att nationella domstolar har rätt att omrubricera fakta men att den

¹⁸⁰ Pélissier och Sassi mot Frankrike, § 51.

¹⁸¹ Lindell (2007), s. 196.

¹⁸² NJA 2004 s. 757, s. 763.

tilltalade alltid måste ges möjlighet att utöva sin rätt att försvara sig beträffande denna fråga.¹⁸³ Detta förutsätter i sin tur att den tilltalade underrättats om den ändrade brottsrubriceringen. I fallet I.H. m.fl. mot Österrike uttryckte Europadomstolen vidare vad som måste förstås som vissa minimikrav för hur denna underrättelse ska gå till. Enligt domstolen krävs en formell eller implicit utvidgning/ändring av åtalet vilket utesluter uttalanden från nationell domstol om endast abstrakta möjlighet om ändring av brottsrubriceringen.¹⁸⁴ Något krav på skriftlig underrättelse av anklagelserna finns däremot inte. I NJA 2004 s. 757 hade hovrätten inhämtat yttranden från parterna vilket enligt HD fick anses uppfylla kravet på att den tilltalade ska ges möjlighet att försvara sig emot den anklagelse som riktas emot honom. Detta torde även vara nog för att uppfylla konventionens krav. Europadomstolen lägger fokus på ett helhetsperspektiv av rättegången och på doktrinen om att brister i processen kan läkas i en högre instans. Den åtalades rätt till kontradiktion är det yttersta kravet för underrättelse av anklagelserna och så länge detta skett och den tilltalade givits tillräcklig möjlighet att bemöta dem torde kraven i artikel 6 vara uppfyllda. Förutsatt att den tilltalade i NJA 2004 s. 757 i och med yttrandet givits möjlighet att bemöta den ändrade brottsrubriceringen torde HD:s krav i detta avseende stämma överens med Europakonventionens.

Sammanfattningsvis finns det följaktligen ett absolut krav enligt Europakonventionen på att gärningens rättsliga beteckning ska anges eftersom den är en viktig förutsättning för den tilltalades möjligheter att förbereda sitt försvar. Det finns däremot inget formkrav på underrättelsen och omrubricering av gärningen är alltid tillåtet under förutsättning att den tilltalade informeras om detta och ges möjlighet att bemöta ändringen på ett effektivt sätt. Som fastställts ovan torde det av HD uttalade behovsrekvisitet direkt strida mot Europadomstolens tolkning av konventionskraven. En underrättelse om den rättsliga rubriceringen måste alltid ske, även om det saknas ett krav på att detta ska ske just i gärningsbeskrivningen. Angående ändring av brottsrubricering menar Heuman att regeln i 30:3 RB om att domstolen har rätt att tillämpa en annan straffbestämmelse än den åklagaren angett står i strid med Europadomstolens praxis och han anser vidare att regeln bör ändras.¹⁸⁵ Detta är dock en åsikt som jag inte ansluter mig till. Det som Europadomstolen lägger avgörande vikt vid är huruvida den tilltalade underrättats om ändringen och haft möjlighet att bemöta denna. Domstolen uppställer inte något absolut förbud mot ändringar av gärningens rättsliga beteckning vilket torde vara det som möjligen skulle tänkas stå i strid med 30:3 RB. Ändringar av brottsrubriceringen är tillåtna under förutsättning att den tilltalad underrättas om dessa.¹⁸⁶ Regeln i 30:3 RB kan därför inte anses stå i strid med Europadomstolens praxis och eftersom att nationella domstolar är skyldiga att beakta domstolens praxis är det således inte nödvändigt att ändra lydelsen av 30:3 RB. Däremot anser jag att paragrafen genom Europadomstolens praxis *inskränkts* i det avseendet att

---

¹⁸³ Se bland annat Sadak m.fl. mot Turkiet, § 57.

¹⁸⁴ I.H. m.fl. mot Österrike, § 34.

¹⁸⁵ Heuman (2005/06), s. 548.

¹⁸⁶ Se exempelvis Laaksonen mot Finland.

den tilltalade alltid måste underrättas om ändringar av brottsrubriceringen samt ges fullgoda möjligheter att bemöta dessa ändringar. Ett uttryckligt krav på detta i paragraf 30:3 RB kanske skulle vara önskvärt men inte nödvändigt för att uppfylla Europakonventionens krav. Även här gäller nämligen att nationella domstolar vid sin rättstillämpning är skyldiga att se till att de i konventionen upptagna rättigheterna respekteras och rättstillämpningen ska alltid ske i ljuset av Europadomstolens praxis. Angående denna fråga har HD i sin praxis beaktat Europadomstolens princip där det avgörande är huruvida den tilltalade haft tillräckliga möjligheter att försvara sig mot den anklagelse som riktats mot honom och något brott mot konventionen i detta avseende föreligger således inte.¹⁸⁷

4.4 Sammanfattande kommentarer

Som visats i denna uppsats har gärningsbeskrivningens formulering stor betydelse för den tilltalades möjligheter att kunna försvara sig. Enligt den grundläggande kontradiktionsprincipen måste den tilltalade informeras om de anklagelser som riktas mot honom för att därmed ges möjlighet att bemöta dessa anklagelser samt i övrigt förbereda sitt försvar. Såväl RB som Europakonventionen lägger stor vikt vid den tilltalades rätt till kontradiktion och i mångt och mycket verkar de båda systemen ställa liknande krav på gärningsbeskrivningens utformande. Den svenska högsta domstolen har dock i ett par uppmärksammade fall tolkat praxis från Europadomstolen på ett sätt som av allt att döma inskränker de krav som konventionen ställer på gärningsbeskrivningens precision och konkretion. Svenska domstolar är skyldiga att beakta Europakonventionen samt Europadomstolens praxis i sin rättstillämpning vilket idag inte sker i tillräcklig utsträckning. Kraven i Europakonventionen går i vissa avseenden längre än vad RB fordrar och för att Sveriges inte ska bryta mot sina åtaganden enligt konventionen måste dessa krav uppmärksammas ytterligare.

Även de krav som Europadomstolen uppställer är möjliga att kritiskt granska utifrån den tilltalades rätt till kontradiktion. Domstolen anlägger vad som kan kallas ett helhetsperspektiv där frågan om kraven i artikel 6 uppfyllts kan avgöras först när processen avslutats och man har överblick över alla instanser. Denna tolkning av rätten till en rättvis rättegång stämmer väl överens med Europadomstolens roll som subsidiär till de nationella institutionerna och principen om att fel som begåtts i processen i första hand ska åtgärdas av nationell domstol. Det slutliga testet är alltid huruvida den tilltalade i det enskilda fallet givits möjlighet att på ett effektivt sätt bemöta anklagelserna som riktas mot honom och i övrigt förbereda sitt försvar. Europadomstolen har i flertalet fall ansett att någon kränkning av konventionen inte förelegat då den tilltalade i sista instans haft möjlighet att bemöta anklagelserna. En fråga som dock kan ställas i detta sammanhang är om en rättegång verkligen kan kallas rättvis då den tilltalade får genomgå en långdragen process med stora brister som rättas till först i sista instans. Som

---

¹⁸⁷ Se NJA 2004 s. 757, s. 763.

betonats i inledningen av denna uppsats ligger det i den tilltalades intresse att på ett så tidigt stadium som möjligt underrättas om de anklagelser som läggs honom till last för att på bästa sätt kunna förbereda sitt försvar. Enligt artikel 6:3 a) har den tilltalade rätt att *utan dröjsmål* underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom. Självklart innebär det faktum att åtalet klarlagts först i sista instans inte automatiskt att kravet på att underrättelsen ska ske utan dröjsmål inte uppfyllts. Däremot torde det dock inte vara omöjligt att enligt punkten 6:3 a) ställa högre krav än vad som görs idag. Rekvisitetet om att den tilltalade ska underrättas om anklagelsen utan dröjsmål torde i kombination med kravet på tillräckligt detaljerad information om anklagelserna kunna tolkas så att den tilltalade måste underrättas i ett tidigt stadium av processen. Genom att ställa högre krav på gärningsbeskrivningen tidigt i processen skulle individernas skydd stärkas och bli effektivare vilket är Europakonventionens syfte.

Sammanfattningsvis torde det enligt min mening ställas högre krav på gärningsbeskrivningen med hänsyn till den tilltalades rätt till kontradiktion än vad som görs idag. Självklart är det skillnad på en godtagbar och en ideal gärningsbeskrivning men såväl åklagare som rättens medlemmar borde i större utsträckning sträva efter en om inte ideal så i alla fall mer fullständig gärningsbeskrivning. Att ställa högre krav på precision behöver nödvändigtvis inte innebära att intresset av en effektiv straffrättskipning får stå tillbaka. Tvärtom skulle mer välformulerade gärningsbeskrivningar leda till färre ändringar och oklarheter under rättegången vilken gynnar alla parter i processen. Men självklart är denna regel inte helt utan undantag. Även om åklagaren skulle lägga mer tid på att utforma gärningsbeskrivningen kvarstår problemet med de brottstyper där det i majoriteten av fall är omöjligt att närmare precisera omständigheter som tid och plats för gärningens utförande. Utan vissa eftergivanden av precisionskraven skulle denna typ av brott nästan aldrig innebära en fällande dom. Genom att som i doktrinen förespråkats ställa strängare krav på annan bevisning torde dock enligt min mening den tilltalades rätt till kontradiktion bevaras samtidigt som en fällande dom är möjlig. Brister avseende tiden för gärningens utförande skulle exempelvis kunna kompenseras genom att övriga omständigheter som kännetecknar gärningen är så pass preciserade att gärningen ändå kan anses styrkt. Det är alltså inte omöjligt att upprätthålla kravet på en effektiv straffrättskipning och ändå respektera den tilltalades rättigheter. Huvudregeln måste dock vara att den tilltalade underrättas i detalj om tid, plats och övriga faktiska omständigheter som krävs för gärningens kännetecknande tillsammans med ett ovillkorligt krav på att gärningens rättsliga beteckning anges. Den tilltalades rätt till kontradiktion är en av de grundläggande delarna i en rättvis och rättssäker process och får inte inskränkas.

Bilaga A

Rättegångsbalken

30:3 § *Dom må ej avse annan gärnings än den, för vilken talan om ansvar i behörig ordning förts eller fråga om ansvar eljest lag må av rätten upptas. Ej vare rätten bunden av yrkande beträffande brottets rättsliga beteckning eller tillämpligt lagrum.*

30: 9 § *Sedan tid för talan mot dom utgått, må ej fråga om ansvar å den tilltalade för gärning, som genom domen prövats, ånyo upptagas. Om förändring och förening av brottspåföljd, om särskilda rättsmedel samt om överförande av lagföring till främmande stat i visst fall gälle vad därom är stadgat.*

45:4 § *(Upphör att gälla 2008-11-01)*

I stämningsansökan skall åklagaren uppgiva:

- 1. den tilltalade;*
- 2. målsäganden, om sådan finnes;*
- 3. den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande, samt det eller de lagrum, som äro tillämpliga;*
- 4. de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis; samt*
- 5. de omständigheter, som betinga domstolens behörighet, om ej denna framgår av vad eljest anföres.*

Vill åklagaren i samband med åtalets väckande enligt 22 kap. 2 § väcka talan om enskilt anspråk, skall han i ansökan uppgiva anspråket och de omständigheter, varå det grundas, samt de bevis, som åberopas, och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

Om den tilltalade är eller har varit anhållen, häktad eller tagen i förvarrarrest på grund av misstanke om brott som omfattas av åtalet, skall åklagaren angiva detta i stämningsansökan. Uppgift skall dessutom lämnas om tiden för frihetsberövandet.

Ansökan skall vara undertecknad av åklagaren.

45:4 § *(Träder i kraft 2008-11-01)*

I stämningsansökan skall åklagaren uppgiva:

- 1. den tilltalade,*
- 2. målsäganden, om någon sådan finns,*
- 3. den brottsliga gärningen med uppgift om tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som behövs för dess kännetecknande, samt de bestämmelser, som är tillämpliga,*
- 4. de bevis som åberopas och vad som skall styrkas med varje bevis, samt*
- 5. de omständigheter som gör domstolen behörig, om inte behörigheten framgår på annat sätt.*

Vill åklagaren i samband med att åtalet väcks även väcka talan om enskilt anspråk enligt 22 kap. 2 §, skall i ansökan lämnas uppgift om anspråket och de omständigheter som det grundas på samt de bevis som åberopas och vad som skall styrkas med varje bevis.

Om den tilltalade är eller har varit anhållen eller häktad på grund av misstanke om brott som omfattas av åtalet, skall åklagaren ange detta i stämningsansökan. Uppgift skall dessutom lämnas om tiden för frihetsberövandet.

Har åklagaren några önskemål om hur målet skall handläggas, bör dessa anges i stämningsansökan.

Ansökan skall vara undertecknad av åklagaren.

Europakonventionen

Artikel 1 – Skyldighet att respektera de mänskliga rättigheterna

De höga fördragslutande parterna skall garantera var och en, som befinner sig under deras jurisdiktion, de fri- och rättigheter som anges i avdelning I i denna konvention.

Artikel 6 – Rätt till en rättvis rättegång

1. Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. Domen skall avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten får utestängas från förhandlingen eller en del därav av hänsyn till den allmänna moralen, den allmänna ordningen eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle, eller då minderårigas intressen eller skyddet för parternas privatliv så kräver eller, i den mån domstolen finner det strängt nödvändigt, under särskilda omständigheter när offentlighet skulle skada rättvisans intresse.

2. Var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts.

3. Var och en som blivit anklagad för brott har följande minimirättigheter

- a) att utan dröjsmål, på ett språk som han förstår och i detalj, underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom,
- b) att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar,
- c) att försvara sig personligen eller genom rättegångsbiträde som han själv utsett eller att, när han saknar tillräckliga medel för att betala ett rättegångsbiträde, erhålla ett sådant utan kostnad, om rättvisans intresse så fordrar,

d) att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom,

e) att utan kostnad bistås av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som begagnas i domstolen.

Wienkonventionen

Article 31 - General rule of interpretation

1. *A treaty shall be interpreted in good faith in accordance with the ordinary meaning to be given to the terms of the treaty in their context and in the light of its object and purpose.*
2. *The context for the purpose of the interpretation of a treaty shall comprise, in addition to the text, including its preamble and annexes:
(a) any agreement relating to the treaty which was made between all the parties in connection with the conclusion of the treaty;
(b) any instrument which was made by one or more parties in connection with the conclusion of the treaty and accepted by the other parties as an instrument related to the treaty.*
3. *There shall be taken into account, together with the context:
(a) any subsequent agreement between the parties regarding the interpretation of the treaty or the application of its provisions;
(b) any subsequent practice in the application of the treaty which establishes the agreement of the parties regarding its interpretation;
(c) any relevant rules of international law applicable in the relations between the parties.*
4. *A special meaning shall be given to a term if it is established that the parties so intended.*

Article 32 - Supplementary means of interpretation

Recourse may be had to supplementary means of interpretation, including the preparatory work of the treaty and the circumstances of its conclusion, in order to confirm the meaning resulting from the application of article 31, or to determine the meaning when the interpretation according to article 31:

- (a) leaves the meaning ambiguous or obscure; or*
- (b) leads to a result which is manifestly absurd or unreasonable.*

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 1938:44, *Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk, II, Motiv. m.m.*

SOU 1982:26, *Översyn av Rättegångsbalken I, Processen i tingsrätt, Del B*

Proposition 1986/87:89, *Ett reformerat tingsrättsförfarande*

Proposition 1987/88:120, *Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)*

Proposition 1993/94:117, *Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor*

Proposition 2004/05:131, *En modernare rättegång - reformering av processen i allmän domstol.*

Litteratur

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Norstedts juridik, Stockholm, 2007

Dijk, Pieter van (red.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 4. ed., Intersentia, Antwerpen, 2006

Ekelöf, Per Olof, *Rättegång H. I*, 8 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2007

Ekelöf, Per Olof, *Rättegång H. II*, 8. uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2007

Ekelöf, Per Olof, *Rättegång H. IV*, 6 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 1992

Fitger, Peter, *Rättegångsbalken Del 2*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1998

Fitger, Peter, *Rättegångsbalken Del 3*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1998

Lindell, Bengt, *Notorietet och kontradiktion*, Iustus, Uppsala, 2007

Ovey, Clare, White, Robin & Jacobs, Francis Geoffrey, *Jacobs & White, the European Convention on Human Rights*, 4 uppl., Oxford Univ. Press, Oxford, 2006

Nordh, Roberth, *Processens ram i brottmål: om gärningsbegreppet, ändring och justering av åtal, enskilt anspråk m.m.*, 2., [rev.] uppl., Iustus, Uppsala, 2006

Nowak, Karol, *Oskyldighetspresumtionen*, Norstedts juridik, Diss. Göteborg: Handelshögskolan, 2003, Stockholm, 2003

Stavros, Stephanos, *The guarantees for accused persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights: an analysis of the application of the Convention and a comparison with other instruments*, Nijhoff, Dordrech, 1993

Smith, Rhona K. M, *Textbook on international human rights*, 3rd ed., Oxford University Press, Oxford, 2007

Artiklar

Bergholtz, Gunnar, *Från grundlag till vardagsjuridik: en vänbok till Bo Broomé*, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Malmö, 2000

Bergholtz, Gunnar, *Åtal och kontradiktion – Marginalanteckningar till några nyare rättsfall*, Festskrift till Per Olof Bolding, 1992, Juristförlaget, Stockholm

Heuman, Lars, *Är vaga och oklara gärningsbeskrivningar godtagbara enligt Europakonventionen?* JT 2005/2006, s. 536

Victor, Dag, *Den åtalade gärningen – några tankar om utformningen av gärningsbeskrivningar*, 35 års utredande: en vänbok till Erland Aspelin, Departementens utredningsavd., Malmö, 1996

Danelius, Hans, *Europadomstolens domar - tredje kvartalet 2006*, SvJT 2006 s 934

Internationella konventioner

Wienkonvention om traktaträtten (*Vienna Convention on the Law of Treaties*), 155 UNTS 331, antagen 23 maj 1969, i kraft de 27 januari 1980.

Elektroniska källor

Hudoc, Europadomstolens databas med rättsfall från Domstolen, Kommissionen och Europeiska Ministerkommittén, <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>, senast besökt 2008-07-02

Rättsfallsförteckning

Svenska rättsfall

RH 1987:28

RH 1987:63

NJA 1978 s. 291

NJA 1980 s. 725

NJA 1987 s. 194

NJA 1990 s. 361

NJA 1991 s. 83

NJA 1992 s. 446

NJA 2000 s. 457

NJA 2003 s. 486

NJA 2004 s. 757

Europadomstolen

<i>Brozicek mot Italien</i>	1989-19-12	(Appl. 10964/84)
<i>Colak mot Tyskland</i>	1988-12-06	(Appl. 9999/82)
<i>Daktaras mot Litauen</i>	2000-10-10	(Appl. 42095/98)
<i>Dallos mot Ungern</i>	2001-03-01	(Appl. 29082/95)
<i>De Salvador Torres mot Spanien</i>	1996-10-24	(Appl. 21525/93)
<i>Delcourt mot Belgien</i>	1970-01-17	(Appl. 2689/65)
<i>Gea Catalán mot Spanien</i>	1995-02-10	(Appl. 19160/91)
<i>I.H. m.fl. mot Österrike</i>	2006-04-20	(Appl. 42780/98)
<i>Imbrioscia mot Schweiz</i>	1993-11-24	(Appl. 13972/88)
<i>Juha Nuutinen mot Finland</i>	2007-04-24	(Appl. 45830/99)
<i>Kamasinski mot Österrike</i>	1989-12-19	(Appl. 9783/92)
<i>Kyprianou mot Cypern</i>	2004-01-27	(Appl. 73797/01)
<i>Laaksonen mot Finland</i>	2007-04-12	(Appl. 70216/01)
<i>Mattoccia mot Italien</i>	2000-07-25	(Appl. 23969/94)
<i>Miroux mot Frankrike</i>	2006-09-26	(Appl. 73529/01)
<i>Nideröst-Huber mot Schweiz</i>	1997-02-18	(Appl. 18990/91)
<i>Ofner mot Österrike</i>	1960-12-19	(Appl. 524/59)
<i>Pélissier och Sassi mot Frankrike</i>	1999-03-25	(Appl. 25444/94)
<i>Rowe och Davis mot Förenade Kungariket</i>	2000-02-16	(Appl. 28901/95)
<i>Sadak m.fl. mot Turkiet (No 1)</i>	2001-07-17	(Appl. 29900/96, 29901/96, 29902/96, 29903/96)
<i>Sipavičius mot Litauen</i>	2002-02-21	(Appl. 49093/99)
<i>Steel m.fl. mot Förenade Konungariket</i>	1998-09-23	(Appl. 24838/94)